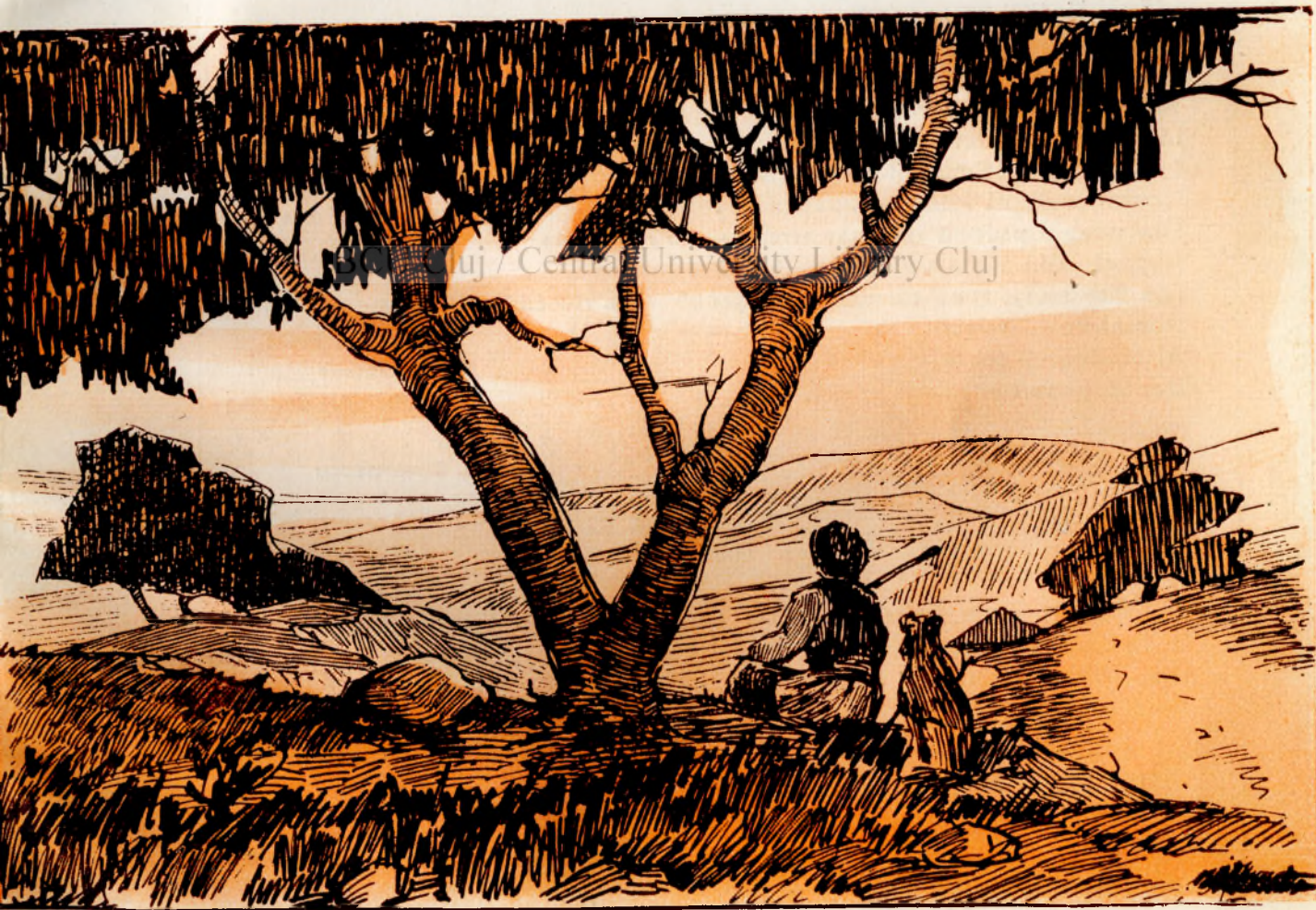

DATINA

An. IX.

Nr. 4-6.

DATINA

CRITICĂ — LITERARĂ — SOCIALĂ

Director: Mihail Gușiță

An. IX, Nr. 4—6.

Aprilie
Iunie 1931

CONTINUTUL:

Mihail Kogălniceanu	D. Bodin
Nedumerire — versuri	Al. Iacobescu
Cartea noastră românească	C. Ș. Făgașel
Slove din vie — versuri	V. Hondriță
Literatura evadării din actual	Al. Dima
În pădure. — Senzații în noapte — versuri	G. Retezeanu
Considerațiuni istorice asupra revoluției fasciste	Lillo Claița
Din poezia polonă de azi: versuri — în românește	A. Cotruș
Aspecte din viața universității medievale	D. Bodin
Din literatura rusă de azi: „Năpârca” — în românește	Al. David
Nostalgie — versuri	Eug. Constant
Al treilea — schiță	V. Damaschin
Decor — versuri	I. D. Gârboveanu
Schițe—	A. Leonte
desenuri	G. Simionescu

Cronica

Insemnări

Nouă informații despre Eminescu / Revista istorică Română / I. Petrovici: Impresii din Italia / Gr. Florescu: Castrul roman dela Răcari—Dolj / S. Ghișa: Luptele Românilor cu Bolșevicii în Siberia 1918 — 1920 / Despre „Viața literară” /

Orice reproducere este oprită

ABONAMENTE:

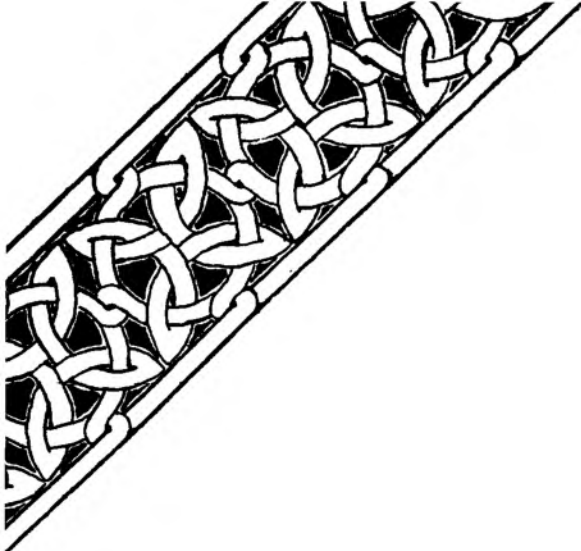
Numai anuale

În țară lei 200

În străinătate . . . lei 300

Instituții și autorități . . . lei 300

lei 40.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

...„RĂUL ȚĂRII NOASTRE NI-L SPUNE ISTORIA, NI-L SPUN SUFERINȚELE POPORULUI. FIECARE PAGINĂ DIN TRECUTUL NOSTRU DACĂ O STOARCEM VA CURGE SÂNGE ȘI LACRĂMI: RĂUL ȚĂRII NOASTRE NI-L SPUNE GLASUL POPORULUI PRIN PROVERBUL :
SCHIMBAREA DOMNILOR, BUCURIA NEBUNILOR !“

M. KOGĂLNICEANU

Mihail Kogălniceanu.

LA 20 Iunie 1891 Kogălniceanu trecea dincolo de hotarele vieții. Sunt de atunci 40 de ani. Simțim, din ce în ce mai mult, cum temelile culturii și ale statului românesc de azi și de totdeauna, datoresc unele, viața însăși; altele, puterea nouă de înfăptuire, stegarului generației dela 1840.

Dacă s'ar face o socoteală a realizărilor duse la bun sfârșit sub neînduplecata sa hotărâre și a ideilor care stăpânesc azi viața sufletească și politică a României; ar trebui ca lângă figura lui Tudor Vladimirescu, numele lui Kogălniceanu să se rostească cu sfințenie în casa fiecărui Român, căci fiecare Român leagă de el bucata de pământ ce-l hrănește și libertatea.

Fire robustă de mic boer moldovean; crescut în atmosfera culturii și în ideile liberale și democratice ale Germaniei vremii după cum însăși mărturisește: „*culturii germane, Universității din Berlin, societății germane, bărbaților și marilor patrioți cari au operat reinălțarea și unitatea germaniei, datoresc în mare parte tot ce am devenit în țara mea, și că la focul patriotismului german s'a aprins făclia patriotismului meu român*“¹⁾; spirit critic stăpân al unei culturi alese și istoric distins, familiarizat cu perspectivele; Kogălniceanu era indicat să deschidă drum sănătos literaturii, istoriei, școlii, bisericii; politicei și vieții de stat modern, țării sale.

Dacă încercări răzlete luminaseră ici-colo, în câmpul literelor românești, bătând la porțile încuiate ale inspirației autohtone; apoi „*Dacia Literară*“, prin gândul și pana conducătorului ei, a isbutit să făurească preț nou pentru podoabele meleagurilor, limbii, și trecutului nostru. Tradiția, datinele, obiceiurile; figurile strălucite desprinse din rândurile prăfuite ale letopisetelor; luptele și înfrângerile străbunilor pentru hotare, credință și neam vor reînvia, din îndemnul lui, în nuvele, poeme și romane. Pentru întâia dată coarda misterioasă a firii românești era atinsă de un meșter iscusit și cântecul ei de biruință răsună din ce în ce mai puternic și din ce mai departe.

1). M. Kogălniceanu. Autobiografie.

După Kogălniceanu s'au ivit, cercetători ai Istoriei naționale dotați cu o înțelegere integrală a evenimentelor de altă dată, el este însă și în această privință un premergător. „*Arhiva românească*“ e cea dintâi revistă istorică română. Liniile generale ale discursului inaugural de Istorie românească, rostit la Academia Mihăileană, reprezintă un program care își păstrează actualitatea. În aceeași vreme Kogălniceanu pune în fața contemporanilor săi povestea unui trecut măreț, dar ignorat, publicând „*Cronicile Moldovei*“ la care se vor adăuga și ale „*Țării Românești*“. Increderea în sine pe care o sădea în sufletul românismului desgroparea unui trecut milenar — vijelios, plin de peripeții și bogat în biruințe — constituie o pârghie puternică pentru viața periclitată a luptătorilor revoluției și ai Unirii. Cernerea aluviunilor de peste hotare se făcea prin sită din ce în ce mai deasă cu cât sporea zestrea sufletească autohtonă.

Dela 1840 până la 1844, Kogălniceanu a fost teoretician și realizator al naționalizării literaturii, al românilizării teatrului și istoric de marcă. Deaci înainte: 1848, 1853, 1856, 1859, 1864, 1866, 1877, 1878, 1881 — anii cei mai bogați din Istoria nouă a României — îl găesc, alături de Cuza Vodă și Regele Carol I, și mână 'n mână cu Ion Brătianu, deținător al destinelor și răspunderilor unui neam care se boteza, cu dela sine putere, în apele periclitate și înfrățite cu hazardul ale politicei Europei, nutrită cu atâtea prejudecăți și bântuită de atâtea ambiții.

Luptând cot la cot cu „roșii“ munteni, rătăcind cu ei pe pământuri streine; hulit uneori de tovarăși și pus la preț; privit cu ochi disprețuitori de streinătate ca reprezentant al unor țări necunoscute; Kogălniceanu a simbolizat un crez și a isbândit întru realizarea lui. Unirea, Impământenirea țăranilor, libertatea individului, Domnul strein, Independența și Regatul; iată Istoria Românilor de după 1848, iată citoria lui M. Kogălniceanu și a generației lui; victorii de care cu atâta măsură își amintește în „Discursul rostit la jubileul de 25 de ani al academiei“, la 1891, în fața suveranilor României. Kogălniceanu a scris Istoria Românilor și a făcut Istoria vremii sale, după cum însuși mărturisește.

Ca pe întâiul teoretician al tradiționalismului, ca pe întâiul desgropător imparțial al trecutului românesc, ca pe întâiul spirit critic al culturii naționale, ca pe unul dintre întemeetorii statului român modern — unit, independent, și democrat — „Datina“, care militează întru aceste credințe și idei, aduce după patru decenii dela moarte-i, cinstită închinare lui Mihail Kogălniceanu.

D. Bodin

NEDUMERIRE

Miresmele ce urcă spre stele 'n nopți de vară
 Nu sunt cumva sortite să facă să răsară
 In alte lumi mănunchiuri de trandafiri, cum iarăși
 Și stelele prin crânguri făcându-se tovarăși
 Cu picurii de rouă, sorb din adânc viața
 Pe care-o poartă 'n cântec prin slavă dimineața?
 Nu se 'mpreună 'n soare luceferii? Nu cată
 Să 'mprăștie lumină o stea îndepărtată?
 Nu se 'nfrățește raza, de mult apusă 'n drum
 Cu negura ce încă mai licăre din scrum,
 Cum se 'nfrățesc în lume de-apururi gând cu gând,
 In suflute cu flăcări de pară luminând?
 Să fie totul moarte și să nu vezi alt chip
 De-a moșteni viața din firul de nisip
 Decât prin dărnicia celui ce 'n lumină
 Ne-aruncă 'n neființă spre-a ispăși o vină?

Să nu privim în largul spuzit cu mii de stele
 Decât cu amărăciunea deșertăciunii grele,
 Că dincolo de slava ce 'n suflet ți s' ascunde
 E-o negură pe care nicicând n'o poți pătrunde?
 Că totul e ruină și moarte și mister,
 Rod al nimicniciei între pământ și cer?
 Că steaua ce se stânge, când alte stele-i chiamă
 Văpaia, în adâncuri de umbră se destramă?
 C'a risipit zadarnic un fir de borangic
 Prin lumi din cari în urmă n'a mai rămas nimic?
 Că mii și mii de veacuri, clipite trecătoare,
 Nu fac decât să naască din putregai o floare?
 Că apele durerii sporind sub zări albastre
 Dau preț nimicniciei și 'ndurerării noastre?
 Că pururi va să doarmă sub ne 'ndurarea sorții
 In mugurul vieții putreziciunea morții?

Al. Iacobescu

Cartea noastră românească.

TREBUE S'O MĂRTURISIM, spre mândria noastră, că nu suntem un popor lipsit de vanitate națională, când este vorba de a ne înfățișa străinătății, subț unul din aspectele care ar putea să valorifice și să claseze anumite eforturi care ni se datoresc fie nouă, fie generațiilor trecute.

Poate că n'au fost lucruri mai depreț cu care să fim prezenți, în marile târguri și expoziții europene, de cât covorul și chilimul nostru. A fost una din mândriile justificate și prețuite. Ele au aparținut însă unei alte lumi, cu preocupări și străduinți cu totul deosebite de cât ale noastre. Sunt moșteniri însă cari nu se pot mări. Și moștenitorii nu au altă obligațiune mai cucernică, de cât să le păstreze cu sgârzenie și evlavie.

Incercările de a reda vechea țesătură, culoarea și naivitatea artistică, nu s'au putut realiza. În schimb am căzut în exagerarea unor imitațiuni supărătoare, care fură ceva din prețiozitatea originalelor fără să-i adauge absolut nimic. Dealungul Dâmboviței se pot vedea supărătoarele imitațiuni de-un colorit strident și lipsit de armonie.

Același lucru se petrece și 'n tiparul nostru de astăzi: aplicarea unui caracter național în tipăritura de toate zilele sau în lucrările mai de seamă, dacă nu se elaborază cu discreția adecvată împrejurărilor ne duce la un tipar ridicol și anost, riscând să compromită anumite lucrări rare, care sporesc prestigiul artistic al primelor manifestări ale cărturarilor noștri.

În începuturile timide, în epoca manuscrisului migălos, fantezia în creație a pornit dela amănunt și niciodată n'a fost streină de text și de împrejurările în care a fost elaborat. Linia simplă și linia șerpuită, floarea stângace reproducă în litera inițială, coloritul, desenul, totul are ceva din locul, din viața și din atmosfera ce a stat la îndemâna meșteșugarului.

Ați privit adesea, dela fereastra trenului care gonește, câmpiile ce se deslășoară inaintea ochiului, petecile de pădure care se ivesc, râurile care șerpuesc în strălucirea soarelui și malurile care se ridică abrupt. Tarlăua de grâu verde nivelat, arătura pogonului nesămănat, culoarea rapiței în pângă, verdele

negru al tufanului. Sunt atâtea minunate pagini de tipar, limpezi ca cugetarea scriitorului de talent, precise ca soluția omului de știință, plastice cum se înfățișează tabloul pictorului prețuit. Ele demarchează și cataloghează.

De mii de ani omul se frământă să prindă această rânduială dumnezeiască statornicită în cea mai desăvârșită armonie.

Avem o tradiție desfășurată într'un anumit cadru. Deși la noi tiparul pătrunde târziu, — *Curierul* lui Heliade Rădulescu, — a împlinit abia anul trecut la 8 Aprilie, o sută de ani, — i-am dat încă din începuturile lui, ceva ce ne aparține și e al nostru.

Nesocotind totul ce se naște din silințele și-n cadrul posibilităților noastre tradiționale, am împrumutat din Apus, cu o rigurozitate de fotografi, ieri constituția noastră, astăzi aspectele și formele artei, în toate domeniile.

De zece ani și mai bine, am introdus sub forma unei plastografii umiltoare, tiparul german rigid și corect până la exasperare. Dacă, „*Cultura Națională*“ a putut aduce servicii imense manifestărilor noastre de ordin sufletesc, dacă a reușit să dea cărții înfățișarea la care ne dă dreptul eforturile intelectuale trecute și prezente, a ținut totuși în loc desvoltarea simțului artistic tipografic român. Aducând întreg personalul din sânul unui stat de largă cultură grafică, a adus odată cu el corectitudinea și șablonul supărător și ostenitor, care nu corespunde sensibilității noastre latine și temperamentului nostru.

Popor de inapoiată cultură, de analfabetism neinregistrat în recensământ și de un supărător semidoctism, totuși avem silinți cari s'au frământat în tănuitele chili mănăstirești, de unde a zburat ceva din sufletul nostru, din pământul, din freamătul pădurilor, din sălbăcia buruienilor și din seninul cerului ce ne acopere.

Cine vrea să aducă în arta grafică românească o contribuție, să nu pastîșeze reclama cataloagelor și maimuțăriile unui simbolism transpus, supărător. Un tipar ca să poată fi frumos trebuie să fie clar.

Dar nici să cadă în exagerarea multiplicării unor obiecte de ornamente care sunt create cu precizie pentru o anumită întrebuințare.

Țăranul nostru în clipele lui de răgaz a înflorit răbdător furca pe care se depănă firul de lână și de borangic, a încrestat fluerul dela brâu, stâlpii dela poarta gospodăriei, ușa dela intrarea în biserică, toiagul lui de osteneală. Nicio dată el nu și-a perdut vremea cu scrijelatul osiei dela car, trupiței plugului, mânerul securei sau al coasei.

Caligraful din chiliile mănăstirești s'a năcăjit în transpunerea manuscrisului și în tipăritul evangheliei să găsească litera începutului și a titlului cu ornamentația reală sau imaginară din cea mai imediată apropiere a lui. N'a fost o simplă fantezie decorativă.

În urmă a luat drumul neted, așa cum e cugetarea celui ce o gândește și o așterne pe hârtie. Iar când a mântuit treaba, bucuos, a zăbovit să facă încheerea cu oflorică sau un ornament, care nu are nimic de a face cu unghiul nemțesc de astăzi sau cu strâmbăturile cubiste. Toate acestea însă au avut și trebuie să aibă o legătură față de cuprinsul textului.

Nu de mult domnul Adrian Maniu, scriitor cu sensibilității remarcabile și un pasionat scormonitor și colecționar al bijuteriilor noastre trecute, a dat într'o impunătoare ediție, la „Cartea Românească”, volumul *Gravurile în lemn în România*, iar domnul Alex. Lupeanu-Melin, profesor la Blaj, care în epoca fecundă a Sămănătorului se manifestase ca un puternic povestitor, volumul *Xilografii*, unde sunt cuprinse gravuri ale acelor care au lucrat în tiparnița veche dela Blaj, 1750—1800.

Atât în volumul d-lui Maniu, care reproduce gravurile găsite la Mănăstirea Neamțului și în alte locașuri de cultură, cât și-n broșurica d-lui Lupeanu, unde se tipăresc însăși clișeele originale ale xilografilor Blăjeni, sunt atâtea minunate silinți meșteșugite, cu o naivitate primitivă, tratate uneori cu o manieră pe care procedeele moderne nu o depășesc cu prea mult.

Ele aparțin în Ardeal secolului al 18-lea, epocă în care monahii noștrii dela Neamțu și aiurea, aveau aceleași preocupări. Cîneva vorbind despre volumul d-lui Maniu atribuia xilografilor bisericești anumite influențe care nu se pot justifica prin nimic.

Avem prin urmare o tradiție, avem atâtea silinți cari s'au frământat cu câteva secole în urmă, și acolo se găsesc primele începuturi de cultură românească.

Și tradiția s'a urmat cu rigurozitate, cu sfortări, și este unul din capitolele de mândrie când tehnica grafică s'a marcat în istoria tiparniței românești.

Dar am avut și-o epocă de detestabilă destrăbălare, de rușinoasă neglijență care să ne fie îngăduit s'o spunem că se continuă și-n zilele noastre, sub privirile nepăsătoare ale acelor cari ar avea datoria să le supravegheze cu atât mai mult cu cât au puțința s'o facă.

Literatura românească clasică, din nefericire, nu cuprinde mii de volume, care să poată sta onorabil într'o bibliotecă. Ea se rezumă la cel mult 100, ale câtorva zeci de scriitori. Dacă o mână piosă și un suflet înțelegător ar fi priceput că această avere și acest patrimoniu național, pretind mai mult de cât atâtea fleacuri de aparență, nu poate fi lăsat numai la discreția calculată, fie a unor editori imposibili sau neputincioși în împrejurările nenorocite în care se vinde cartea în România, fie a unor simpli samsari „culturali”; am fi avut, după atâția ani în care bugetul României n'a fost vădov de capitole culturale, o colecție de cărți onorabile în care ar fi putut să fie înfățișat sufletul și gândirea românească.

S'ar fi putut evita astfel babilonia unor ediții deplorabile ca tipar și imposibile ca format. Cititorii actuali preferă să afle o carte decolorată de vreme, dar cu o tipăritură veche îngrijită, unui exemplar nou cu o tipăritură recentă și respingătoare. Cartea de lux este o necesitate și ea nu poate fi comparată cu bibliourile prețioase de care nu ne servim niciodată. Cartea frumoasă pune în evidență materia și spiritul,—înlătură oboseala și dă gândirei mai multă claritate,—aspectul cărții ajută și pune în evidență textul și stabilește raporturi de stimă și prețuire deosebită între autor și lector, care uneori pot merge până la fantezii nebănuite,

Intre cărțile aflate în biblioteca d-nei Flammarion se găsește un exemplar care poartă titlul : „*Pioasă execuțiune a unei dorințe anonime, legătura în piele omenească (femei) 1882*“. O admiratoare necunoscută, entusiasmata de opera astronomică și filosofică a lui Camille Flammarion îi lasă moștenire pielea sa pentru a-și lega una din lucrările a cărei redacțiune va fi mai aproape de momentul morței donatoarei. Doctorul care o jupui execută întocmai ultimile, dorințe ale defunctei. Intr'o seară, înapoiindu-se acasă,—după ce observase cerul ilustrul autor al „*Astronomiei populare*“, găsi la portar un mic pachet îngrijit legat. Înăuntru ceva cu un aspect curios și rece la pipăit. Nu pricepu nimic până ce nu ceti scrisoarea medicului care lămurea dania. Pielea fu lucrată și vă închipuiți cu câtă greutate se poate tăbăci pielea unei femei. După câteva luni dorința femeii a fost îndeplinită. Rămășița învelește „*Les terres du Ciel*“ și este singurul lucru material lăsat de această enigmatică donatoare.

Tiparul nu a încetat și nu va putea înceta de a fi o profesie artistică. În Franța, la Conservatorul de artă Națională s'a creiat pentru acest meșteșug o catedră de Artă și Meserie. Principiile de economie politică, că cheltuelile care nu produc venituri sunt inutile, nu se pot aplica în materie culturală și cărții de lux. Dacă examinăm cu luare aminte, mijloacele noastre de propagandă în străinătate, vom constata că ele implică jertfe remarcabile fără să ne poată folosi prea mult.

Dacă pentru aceasta am avea o editură proprie, - în care să poată fi cuprinse silințele noastre în toate domeniile de cugetare, - dacă trecutul nostru cu tot ce a avut în el mai deosebit, dacă viața pământului românesc cu toate bogățiile lui, ar fi înfățișate într'un tipar în care să se așeze înțelegerea discretă și delicată a bunului simț, nu ne-am mai găsi în jalnica situație a anumitor împrejurări când trebuind să arătăm străinilor cine suntem și ce avem, ne grăbim să asvârlim la suprafață, de multe ori fără control lucrări ocazionale extrem de cotisitoare, aranjate pripit și fără rezultate de seamă. Streinii cari doresc să ne cunoască într'adevăr, nu vor lua relații dela Oficialitate și din volumele ocazionale. Ei vor cerceta viața noastră normală prin mijloacele cari le stau la îndemână și care au o desfășurare firească, și prin ce putem noi vorbi mai nimerit decât prin mijlocul tiparului?

Numai așa nu vom mai fi nevoiți să recurgem la sprijinul marilor reviste și ziare europene, unde ori cine nu poate să vadă de cât ceva convențional și mai ales plătit. S'ar ivi astfel și o puternică emulație între scriitori, tipografi și desenatori și am putea avea astfel o industrie capabilă să rivalizeze cu marile instalațiuni europene.

În țara însă în care se organizează premii pentru toate *misurile*, pentru alergăriile de cai, de biciclete de automobile, de sporturi; *nu s'a instituit încă un premiu pentru tiparul cărții noastre românești*.

Statul cheltuiește aproape 600 de milioane anual pentru tipăriturile sale necesare și nu veți găsi ceva mai oribil de cât un imprimat oficial. Totul se cere

grabnic, se supune unei concurențe de suprafață și cine dorește a rezista și nu-l preocupă creditul de ordin moral, va schimba cerneala în gal și păcură și va lucra fără nici-o preocupare estetică.

Cartea de școală, pentru o generație de precocitate nervoasă cum este cea de după război, trebuie să delecteze sufletul, trebuie să fie frumoasă. Ea va trebui să rămână primul exemplar în viitorul dulap de cărți, al elevului de astăzi și cetățeanului de mâine,

Din cartea de școală copilul va trebui să învețe dragostea și respectul pentru trăinicia culturii, căci dacă avem o criză de cultură ea se datorește cărții de școală. Cineva care încercase, prin toate jertfele puterii lui, să sprijine și să reformeze manualele didactice, s'a izbit de intransigența autorilor, cari nu înțelegeau să jertfească nimic din veniturile formidabile ale unei munci de pastişare. Căci cartea de școală a ajuns un simplu obiect de speculă. Avem cele mai numeroase cărți didactice din lume. Franța, țară de veche și temeinică cultură, are de mai bine de-o sută de ani 4 abecedare.

România, țara anafabetismului, avea până la Septembrie 96 de abecedare.

Comisiunea dela Ministerul Instrucțiunii chemată să aprobe înregistrează continuu. Vom ajunge cu vremea să avem câte un abecedar deosebit pentru fiecare elev. De aici neputința tehnică și de ordin material de a da cărții de școală frumusețea pe care nevoia o cere atât de imperios.

Și tiparul trăește sub o amenințare teribilă : Peste un deceniu, peste două, poate peste mai puțin, vor muri jurnalele, informațiile, conferințele, discursurile politice, totul se va anunța prin Radio. Dar cartea va rămâne. În fiecare cămin se vor găsi cărțile de lux, pe hârtie rară, frumusețe sufletească și vizuală. Vor rămâne cărțile aproape de sufletul omului, pentru a închege sau distruge o existență, pentru a schimba cine știe ce îndrăsneată victorie, pentru a creia sau năruia o religie.

Iubiți cartea artistic executată de pretutindeni; dar iubiți și cultivați mai ales cartea care în tiparul și înfățișarea ei năzuește să prindă un motiv, o linie, o formă din sufletul nostru românesc. Cartea frumoasă prețuește cel puțin tot așa de mult cât o perdeă rară a ferestrii, cât o vază de flori așezată la loc de cinste, ori cât un tacâm de argint, lucruri care adese sunt dorite și prețuite înaintea celui mai sincer și curat prieten din ceasurile singurătății fiecăruia, care nu poate fi altul de cât cartea frumoasă și în sine și în vesmântul ei.

C. Ș. Făgețel

ȘLOVE DIN VIE.

Butucii verzi cu poamă neagră
 Te amintesc pe tine 'ntreagă.
 Cu nesaț strivesc boabe dulcii,
 Nu știu de ce, te-aștept să vii.
 Și gându 'nfiorat de tine
 S'a îngreunat ca un ciorchine,
 Privirea-mi fuge pe cărare
 te vrea venind surâzătoare.
 Se irosește însă 'n gol,
 Că nu te-arăți zăbavnic sol.
 Și soarele spre povârniș
 S'a dus tiptil și pe furis,
 Și nimbul capului său blond
 S'a împânzit pe-al zării fond

Și el, să vii, mai stăruie
 Dar, destrămat, se năruie.
 Desprind de pe butucii grei
 Tot două: boabele cercei.
 Zadarnic, n'am cui să-i anin:
 Pumnu-i închide ca 'ntr'un scrin.
 Și ziua-i dusă după soare
 Să te 'ntâlnească pe răzoare.

Iar noaptea îmi șoptește crud
 Că nu mai vii, — nu voiu s'aud.
 Pătruns din creștet pînă 'n glesnă
 Te-aștept, deși se cerne beznă.
 Gîndul de tine-i lumânare
 Veghează pe potecă 'n zare. —

V. Hondriță

Literatura evadării din actual

DIN punctul de vedere al raportului față de lumea și vremea în care trăiește, literatura contemporană înregistrează, simultan, două direcții opuse corespunzând celor două eterne structuri ale spiritului uman: dorința, pe deoparte, de a se încadra cu elan și căldură printre formele vieții proaspete, noi, specific colorate, ale actualului cu preocuparea de a-l cuprinde cât mai larg înțelegător, a-l reproduce și transfigura artistic după legile și ritmul propriu al vremii într'o literatură de agitație, nervozitate și tremur modern, iar — pe de alta — ca un revers contradictoriu de medalie — fuga în panică aproape, de toate aspectele vertigiului contemporan, într'un suprem gest de tragică plictiseală și cotropitoare nostalgie de alte orizonturi. Scrutate mai adânc cele două atitudini, deși logic opuse, se cheamă totuși reciproc cu puterea întreagă a legii de acțiune și reacțiune ce brăzdează cu aceeași suveranitate câmpurile materiei ca și poenele sufletului. Trebuie observat însă că cea din urmă din aceste perspective — evadarea din actual — este psihologic vorbind, mai mult o înduioșătoare năzuință decât o cale spre amplă și sigură realizare. Fiindcă, încarcerati în celula eului individual și social actual, suntem condamnați să ducem, în toate peregrinările noastre către zări proaspete, optica stilului de viață în care fatal trăim. Evadarea devine, în asemenea condițiuni, numai aproximativă și mărturisește mai ales simptomul copleșirii de prea mult actual.

Ne propunem să însemnăm aci câteva din căile prin care literatul vremii, saturat de stilul contemporan, năzuiește către alte priveliști.

Dela început suntem îndemnați să observăm că evadările din actual nu se fac numai pe dimensiunea timpului. Literatul nu se refugiază, obligatoriu, numai decât într'o epocă a istoriei a cărui viață s'o învieze în contrast sau cel puțin în alt stil decât prezentul.

Există o evadare din actual pe calea spațiului. Artistul fără a sondă aparent un alt moment istoric, se deplasează spațial pe tărâmurile cari — prin anumite fatalități — și-au menținut un aspect primitiv sau patriarhal ca niște bucăți de vreme suspendate în curgere de un vrăjitor. Literatura noastră cunoaște o astfel de evadare pecetluită în multe din cărțile lui Sadoveanu. Cântarea intenționată a sihăstriei, a vieții simple și viguroase ciobănești, pe meleaguri dosite în muntele închis invadărilor civilizatorii ca în „Baltagul“ de pildă, unde deși acțiunea se desfășoară recent, oamenii sunt rătăcitori fantomatici din vremi primitive — alcătuiește felul acesta ciudat de evadare aparent spațial, dar în fond tot temporal. Pe acest drum, se înșiruie și alte manifestări sub semnul general al călătoriilor în țările în care trecutul e încă puternic vorbitor. Referindu-ne numai la noi, ne vin în minte cele două cărți despre Spania și Italia ale lui *M. Ralea* și *I. Petrovici*, constituind ambele evadări către tărâmurile ce stimulează, în modul cel mai viu, lunecarea pe straturile pitorești ale vremurilor spaniole și italiene. Spania și Italia se pot asemui într'adevăr cu două vaste muzee, care turbură fermecător posibilitatea de a fi atent numai la aspectele vieții moderne.

Și înregistrăm mai departe ca a doua cale de evadare din actual: *romanul istoric* și *biografia romanțată*, reprezentate ambele și la noi, fie ca realizări, fie ca năzuințe numai, ceea ce pentru punctul de vedere al constatării simptomatice e indiferent. Pentru romanul istoric se citează desigur „*Zodia Cancerului*“ cu șirul celorlalte romane istorice proiectate de Sadoveanu. Și ținem să observăm aci că evocările sadovenești au căpătat dela o vreme un caracter de o atât de impresionantă obiectivitate, încât extrem de rar și greu sesizezi că învierea epocilor apuse se face sub bagheta unui mag contemporan. Pare că Sadoveanu a realizat în literatura românească, singurul caz de evadare din actual, călcând aproape legile psihologiei. De aci impresia că povestitorul aparține prin atitudine și stil vremii pe care o descrie. E o formă de identificare desăvârșită, semnul cel mai precis al marelui talent epic.

Biografia romanțată e, firește, tot un refugiu ca și romanul istoric, cu deosebirea numai că atenția cercetătorului privește în primul rând portretul moral al scriitorului și apoi mediul social determinant. Evadarea din actual, ia — în acest caz — pe lângă transportul într'o altă epocă și aspectul unui refugiu în clima tare a spiritelor mari, mai puține azi — ni se pare cel puțin — ca odinioară. Din punctul de vedere al evadării din actual, biografia romanțată realizează dar pe două căi acest scop ocupând un loc superior romanului istoric.

Și mai cunoaștem, în literatura vremii, încă un drum de părăsire a vieții actualului: evocarea aceluia univers particular, precis distinct, regizat de legi ce-i sunt cu totul proprii, prin care fiecare am trecut minunați de feeria spectacolelor ce prezintă: *copilăria*. Cândul a sburat desigur la

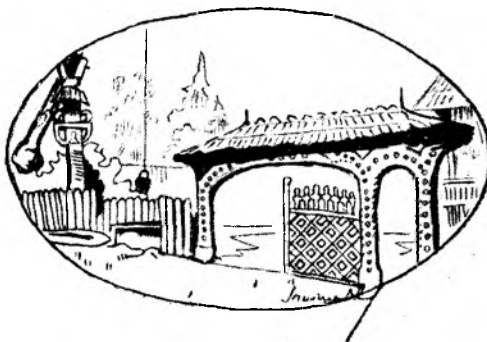
sclipitorul evocator al copilăriei *Ionel Teodoreanu*, el însuși un mare copil ca viață sufletească și ca artă-joc în același timp.

În genere acestea sunt principalele căi de evadare din actual.

Pe drumul spațiului și călătoriei, pe puntea romanului istoric și a biografiei romanțate, pe pajiștele însoțite ale copilăriei, artistul vremii, copleșit de formele de viață ale prezentului, își caută refugiul în lumi cu un alt stil și pitoresc. Psihologic, răspunde nevoii simțite de categoria cititorului nostalgic, antirealist și romantic, iar — estetic — își dă puțința unei măestrelor realizări, gradual mai desăvârșite, întrucât distanța ce se interpune între obiectul contemplat și creator e o condiție a unei mai sigure stăpâniri a materialului artistic.

Al. Dima

IN PĂDURE

*Susură printe măgele
O șuviță de izvor.
Se îngână turturele.
Ramuri își doinesc de dor.*

*Vântul sărutări își fură.
Iarba sare 'n loc de drag.
Își așterne o răsură
Lin covor sub foi de fag.*

*Printre-ai frunzelor groși nori
Răzbat raze vii de soare:
Dornici își cad la picioare.
Mii de șori tremurători.*

SENZAȚII ÎN NOAPTE

*Lacrîmi lucii peste vale:
Roua nopții molcom cade.
Stîncile se 'mbracă 'n zale
Brazilii cu tăioase spade.*

*Luna printre ramuri pier
Și se 'mprăștie 'n scânteii.
Pe poteci, reci giuvaere
Scutur florile de teii.*

*Praf de perle se așterne
Peste culmi și pe șosea
Frînte-s legile eterne
Și pământul pare stea.*

G. Retezeanu.

CONSIDERAȚIUNI ISTORICE ASUPRA REVOLUȚIEI FASCISTE.

MIȘCAREA sufletească ce caracterizează viața italiană de astăzi, încadrată în principiile revoluției fasciste, dacă pe de o parte este o consecință imanentă a războiului mondial; a primit inspirația și îndrumarea de la o întreagă mișcare, ce de mult frământa viața italiană. Precedentele idealuri ce au impus revoluția fascistă au isvorit din mediul sufletesc al Italiei dinaintea războiului, mai ales din reacțiunea ce a fost provocată, chiar de la începutul veacului, de viața și mentalitatea Italiei democratice, surprinsă în drum de o criză puternică, de criza defacerii, în mijlocul căreia treptat-treptat întreaga viață italiană se frământă în căutarea unui drum spre rezolvarea exigențelor istoriei sale. Forțele ce căutau acest drum, în afară și în contra democrației ce caracteriza viața publică de atunci, în afara și împotriva instituțiilor sale mai reprezentative, se afirmă cu o orientare mai potrivită pentru spiritul italian, căutând să găsească din nou drumul rătăcit al istoriei italiene, drumul bătut de acei ce însuflețiseră renașterea politică până la ocuparea Romei; și acțiunile lor deosebite, se identifică într'un singur program de răsvărire împotriva Italiei alcătuite în cel din urmă deceniu.

La început reacțiunea se arată ca o reîntoarcere la izvoarele renașterii politice italiene, către care mulți tineri se îndreptau spre a fugi de neplăcuta concepție materialistă a ultimului sfert de secol. *Vico Mazzini, Foscolo, Gioberti, Rosmini, Spaventa*, erau din nou citați de tinerii revoluționari pe care îi vedem ici și colo, sub diferite steaguri, în dosul diferitelor programe, câteodată fără steag și fără program. Ei erau cei dintâi revoluționari, acei care intuesc nevoia revoluției, ce arată drumul acelora care vor avea norocul de a-l străbate și care vor înțelege revoluția și o vor duce până la capăt. Bazele noii vieți vor fi probabil altele, deosebite de acelea pe care premergătorii le visaseră; dar valoarea acțiunii

și a gândirii avangardelor rămâne, ca să se înțeleagă dezvoltarea mișcării. Un indicu al rătăcirii sufletului italian și al necesității unei reconstrucții ideale, însemna *Massimo Rocca*, care reușea să schițeze un program de anarhie națională; și într'adevăr atunci avangardele trebuiau să fie anarhice, pentru a învinge dușmanul, pentru a combate instituțiile de atunci din afară, fără a colabora cu ele.

Oamenii de gândire care se întorceau spre izvoarele culturii renașterii naționale, reacționau împotriva naturalismului și a pozitivizmului străin, provocând noi curente ideologice. Și împreună cu critica împotriva pozitivizmului se spargeau zidurile gândirii socialiste. Sindicalismul revoluționar al lui Sorel, fructul criticii antidogmatice socialiste, găsea la noi cea mai bună primire, pentru fierberea pe care sociologul francez o injecta în viața publică, pentru credința lui în luptă și în sacrificiu, pentru însuflețirea revoluționară, ce se adapta foarte bine cu acei ce se pregăteau pentru realizarea mișcării italiene. Cu sindicalismul revoluționar părea că se întorcea sufletul mazzinian, împreună cu o credință de care se simțea nevoie în momentul acela. Dar sindicalismul italian a luat căi diferite, transformându-se în sindicalismul național, inspirat de *Filippo Corridoni*, care susținea și predica lupta până la capăt a muncitorilor, nu la umbra unui mit internațional, dar pentru a libera Italia și a o purifica de curentele democratice. Muncitorii lui Corridoni străbăteau străzile Milanului cântând imnul lui Mameli, vechiul imn mazzinian.

Alături de curentul sindical, un alt grup de rebeli se concentra în jurul mișcării naționaliste, care revendica Statului funcțiunea sa fundamentală, reîndreptându-se către concepția dreptei liberale. Mișcarea monarhică, intelectuală anti-massonică, avusese mare onoare de a face din nou să vibreze în Italia, cu toată seriozitatea sentimentele patriotice și naționale. În același timp se arăta mișcarea futuristă a lui *Marinetti*, care a avut pe lângă valoarea sa literară și o valoare politică, revendicând cu toată puterea patrimoniul național, ducând la paroxism sentimentul patriotic și adorația neconținută a Italiei. Întâiul act de protestare pe care futuriștii l-au făcut împotriva regimului lui Giolitti, a fost adunarea de la Teatrul Liric din Milano deschisă cu strigătul „Traiască Generalul Asinari di Bernezzo! Jos Austria!”. Ei se solidarizau cu acel general, care fusese dezaprobat de guvern din cauza unui discurs războinic ținut trupelor sale; spiritul iredentist pătrundea în sânul mișcării futuriste.

În ajunul războiului criza se accentua. Italia, aliata puterilor centrale ca și România, în același timp, avea de făcut revendicări împotriva Austriei. Contrastul acesta trebuia să provoace o neutralitate de aproape un an, dar nu pentru a pregăti război, ci numai pentru că o puternică luptă începea să se desvolte între cele două suflete antitetice, ce sfâșiau Italia. Atunci intervenționismul reunise toate forțele tinere revoluționare și se găseau împreună cu toții: naționaliștii, futuriștii și sindicaliștii. În același timp partidul socialist trecea printr'o puternică criză din cauza îndepărtării lui *Benito Mussolini*. Viitorul conducător al revoluției, fost director al ziarului socialist „L'Avanti”, pune bazele ziarului „Il Popolo D'Italia”,

solidarizându-se cu adevărații revoluționari în susținerea necesității războiului, împotriva colaborației parlamentare a socialismului italian. De o parte deci se predica necesitatea războiului, de altă parte creștea teama de el, ca de cea mai rea nenorocire ce putea veni asupra Italiei, ca de o amenințare de disagregare și de mizerie. Și într'adevăr războiul ar fi putut să desbina această Italie, adică Italia oficială, de la care intervenționiștii cereau moartea. Acesta era adevăratul război care trebuia să întărească națiunea prin suferință și prin sacrificiul comun; care să unească pentru prima oară Italia, și să-i dea posibilitatea să și regăsească mersul său istoric în concertul celorlalte neamuri. Atât de mult era simțită nevoia războiului în acest sens, că, la un moment dat câțiva, nici măcar nu se îngrijeau de a găsi dușmanul extern, sau de care parte să treacă. Nevoia războiului era atât de cerută că deja în 1911 se impusese expediția libică, pentru o încercare a forțelor noii Italii. În sfârșit războiul a fost impus de intervenționiștii acelui parlament în care se aflau puterile vechiului regim. În furtuna războiului sufletul poporului italian sângerase unificându-se. După victoria contra dușmanului intern și a celui din afară, care de veacuri amenința viitorul ei, Italia pare o alta. Și într'adevăr era o alta, alcătuită din adevărații copiii ai ei pe care un genial scriitor italian *Curzio Malaparte*, i-a botezat „Sfinții blestemați”.

Dar o nouă încercare aștepta pe revoluționarii Italiei. Deziluziile suferite prin decepțiile dela masa verde a păcii creiară atmosfera unei țări învinse și de îndată după război Italia cunoscuse un spirit de disagregare generală, de desbinare politică și economică care împingea către bolșevism. În acelaș timp în care aliații negau Italiei victoria; puterile vechii Italii, idealmente aliate cu bolșevismul, brutalizau biruința în inima chiar a națiunii. Grevele continue, răscoalele provenite din fiecare clasă socială, apariția gărzilor roșii în orașele industriale, ura împotriva armatei ce adusese victoria, neputința absolută a guvernanților, haosul parlamentar programa de renunțare la politica noastră externă, toate acestea erau simptomele cari preziceau într'un apropiat viitor, disagregarea Italiei. *Giolitti* revenea, și după el, ultimul copil al democrației italiene, *Francesco Nitti*. O singură cauză provoca toate aceste nenorociri: epuizarea tuturor forțelor morale ale vechiei Italii, care încă avea conducerea țării.

Dar, de data aceasta, revoluția italiană apucă drumul cel drept, încadrându-se în două mișcări: expediția lui D'Anunzio la Fiume și întemeierea „Fasciilor di combattimento” din partea lui Mussolini. În jurul acestor mișcări se regăsiră revoluționarii de dinaintea războiului, care luaseră parte împreună la luptă. Și pe când așa zisele „squadre d'azione fasciste”, începeau reacțiunea contra bolșevismului și chiar contra Statului; D'Anunzio, în Septembrie 1919, ocupa Fiume, impunând voința noii Italii împotriva oficialității și chiar împotriva puterilor aliate. „Squadrismul” lua proporții mari, cucerind rând pe rând, din mâna comunismului orașele italiene: Milano, Torino, Trieste, Bologna, Parma, Florenza, Sarzano, Empoli, Genova, Livorno, adică teatrele cele mai sângeroase ale luptelor împotriva comunismului. Statul era condamnat de aceiași neputință, care îl făcea

să asiste aproape năpăsător la lupta ce se dădea, și primea ultima lovitură din partea renunțărilor făcute la Paris, ce autoriza Italia cea nouă să revindece victoria și liberarea țării.

Opera squadristului se realiza prin așa zisa formă ilegală de la 23 Martie 1919, până la 28 Octombrie 1922, când o armată fascistă, sub conducerea lui Mussolini și a unui quadrumvirat, se îndreptă spre Roma pentru cucerirea Statului. Comunismul dăduse faliment după eșuarea grevei generale, cauzată prin ocuparea, din partea fasciștilor, a tuturor forțelor economice ale Națiunii și după căderea citadelor comuniste, care văzuseră apoteoza nebuniei roșii. Ocuparea Romei era necesară mai ales pentru a distruge Italia cea veche, renunțând la orice colaborare cu ea, și pentru ocuparea Statului care trebuia să fie pătruns de noul spirit al revoluției.

Marșul asupra Romei ce dădea puterea partidului fascist nu era decât o primă etapă a revoluției, pentru că trebuia încă să fie distruse mentalități și instituții ce cu greu s'ar fi putut adapta noilor stări de lucruri. Aceasta a doua fază a fascismului, cuprinsă între marșul asupra Romei și începutul anului 1925, se realiza într'o atmosferă plină de ură și de uneltiri, respirată în instituțiile fostului regim rămase neatînse. Dar de data aceasta se desăvârșea căderea parlamentarismului ce se apăraseră până la ultimul moment prin blocul antifascist „aventinian”, în care vechile și noile partide se simțeau solidare împotriva dușmanului comun: bloc monstruos, dar în același timp natural pentru acei care vedeau în el spiritul vechii Italii, care se apăra înainte de a muri. Infrângerea parlamentarismului era provocată prin discursul lui Mussolini rostit în camera Deputaților la 3 Ianuarie 1925. Criza era rezolvată, după îndelungate luni de muncă în care câteodată păruse că forțele adverse vor eși învingătoare împotriva revoluției. Fascismul putea atunci să se îndrepte spre adevărata revoluție constructivă, cea mai gingașe și cea mai grea revoluție.

Revoluția fascistă, îndrumată spre realizarea ideologiei sale după afirmarea ei ca regim în întreaga construcție a statului și a națiunii, s'a îndepărtat mult de caracterul său primitiv care se rezuma la o simplă reacțiune împotriva bolșevismului; și numai cine o privește în complexitatea ei, în armonia ei spirituală, poate s'o înțeleagă și s'o prețuiască în adevărata ei valoare. Se va putea înțelege atunci cum este nedreaptă reducerea Fascismului la o pură și simplă reacțiune împotriva comunismului și anarhiei dominante în Italia: reducere care greu se acordă, nu numai cu cuceririle sufletești ale revoluției, dar nici cu precedentele sale, cu clipele, adică ale vieții italiene contemporane care apar în isbucnirile lor de nesuferință, de nedisciplină și de anarhie sufletească, ca simptomele unor nevoi simțite, mai mult sau mai puțin explicabile, nevoile unei noi vieți, ale unor noi exigențe spirituale care ar fi mai aderente cu acest suflet italian, de puțin timp unit și încă frământat de crizele de refacere și de reînnoire revoluționară.

Fascismul, ferindu-se de a se încadra în sistemul parlamentar democrat, se afirmă ca o mișcare revoluționară potrivnică unui întreg trecut și a ideologiilor

sale politice și sociale, ce se demonstraseră neputincioase pentru construcția unei Italii adevărate, reale și vii, pentru realizarea exigențelor vieții sale, care trebuia în sfârșit să se desvolte în unitatea sa și în conștiința acestei unități spirituale. Era vorba deci de problema capitală a istoriei italiene contemporane, problema creierii unei conștiințe și a unui patrimoniu ideal, puternic și unitar, după alcătuirea unității politice. Impreună cu un regim nu cădea numai un sistem de guvern, dar o întreagă realitate sufletească, un întreg fel de a gândi, realitatea Italiei frământată de 30 de ani într'un „crescendo” de neputință ce ajungea să blesteme pe acei ce îndrăsniau să arunce privirea lor dincolo de hotare și de mare; realitatea ee alcătuisse trista capodoperă de după războiu, capodopera sfârșierii interioare și a renegației victoriei. Istoria dureroasă pentru italieni, care totuși n'a fost opera oamenilor ce au avut nenorocirea de a ține cârma statului în acel moment, dar opera unei realități care se sfârșia în fața exigențelor imperioase ce nu putea și nu știa să rezolve. Și Italia revoluționară, luptând împotriva celei trecute, trebuia să se întâlnească în probleme politice, sociale și morale de caracter general, și nu numai național, ale căror rezoluții trebuiau să cuprindă întreaga energie a ei, îndreptând-o spre o adevărată revoluție totală, împri-mându-i acele însușiri care au îngăduit intrarea mișcării sale în istoria europeană.

Înainte de toate Fascismul s'a afirmat în direcția sa unitară, în sensul ca să pătrundă toate forțele naționale, în sensul ca totul să pornească dela o credință și dela o morală. Și această unitate Fascismul o găsește în doctrina sa asupra Statului. Acest stat la început ar părea că s'ar întoarce să sufoace prin exigențele sale orice clipă din viața națională: adică statul autoritar, în fața căruia individul dispăre, statul naționaliștilor din vechea școală, care-l concepuseră ca un ce primit din afară, ca o realitate diferită de a noastră; în sfârșit, statul care se reduce la formula puțin simpatcă a statului-jandarm. Dacă ar fi fost așa, Fascismul ar fi negat principiul său unitar, păstrând dualismul între stat și individ, cum în realitate doctrina naționalistă îl menține; ar fi vorba deci de o simplă inversiune de termeni, o simplă răsturnare a rapoartelor fixate de liberalism și de socialism. Dimpotrivă, doctrina fascistă punând statul la baza valorilor individuale, rezolvă dualismul stat-individ în sinteza realităților lor, ce se compun dintr'o singură realitate, nu chiar în armonia ce menține în echilibrul cele două valori, dar în armonia care se rezolvă prin asimilarea lor. Statul se identifică cu realitatea spirituală, este creațiunea ei și nu pentru a fi în urmă aruncată afară dar pentru a trăi în ea însăși; creația continuă actualizarea veșnică „in fieri”, care pune statul în conștiința și în voința noastră, dându-ni-l în întregime, nouă, ca o adevărată creație a noastră. Concepția aceasta presupune deci intrarea națiunii întregi în realitatea statului, organizarea vieții sociale și politice în cadrele Statului: ideia fundamentală a întregii organizații pe care Fascismul a impus-o Italiei, organizație politică și economică care exclude elemente pasive, cerând ca fiecare cetățean să fie la locul lui de luptă și de muncă.

Întâia consecință fundamentală isvorită din acest principiu, este atitudinea

statului fascist în fața chestiunii sociale. Lupta de clasă în fața căreia statul liberal păstrează o neutralitate, violată numai de intervenții cerute de ordinea publică, lupta de clasă a fost declarată în afară de lege, și armele sale considerate criminale. Și în cartea muncii, Fascismul a înscris principiile care au inspirat organizația sa corporativă. Aceste principii, realizate de legislația statului fascist, reduc conflictele de clasă în sfera statului căruia îi este atribuit competența rezolvării lor, când drumurile de conciliație sunt epuizate. În acest sens, organizațiile profesionale sunt declarate instituții de drept public, funcțiunile lor publice, contractele de muncă au aceeași valoare ca și legile statului în fața tuturor membrilor de aceeași categorie la care se referă. Și dincolo de aceste construcții ideale, realizate după o muncă încordată și care ar trebui să aibă mai multe clarificări, o atmosferă aproape mistică pătrunde viața italiană și care ne explică înțelegerea dintre conducător și popor, afirmată de plebiscitele de credință isvorite din inima însăși a poporului italian: sunt jurămintele de erii pe care le-au depus 300.000 de tineri și jurămintele reînnoite de batalioanele armatei voluntare. La bazele revoluției, Mussolini a pus următoarele formule: „Totul în Stat, nimic în afară de Stat, nimic împotriva Statului”, și trimoninul; „*autoritate-ordine-dreptate*”.

Noua spiritualitate unitară a Italiei, întemeiată pe bazele datorite Fascismului se afirmă încă astăzi în plină dezvoltare, îndreptându-se spre consecințele și spre notele cele mai îndepărtate ale unei vieți cu adevărat revoluționară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lilio Clalde

POEZIA POLONĂ DE AZI

Kazimir Wierzynski.

V A R Ă.

*Pe pajiște zav.
Nu e nimeni : singur doar eu și soarele.
Tăcerea șopotește, și greu și plin de ea
mi-e gândul :
— E miros de fân.
Printre ierburi vântul trece cu sgomot
și pe cer
vălul alb al surorilor mele, negurile,
spre Răsărit rălăcește.
Nu-i oare prea mult pentru mine, că sunt ?*

BCU Cluj / Central University Library Cluj *Julian Tuwim.*

Z I U Ă.

*Se necăjește, s' ostenește omul ziua 'ntregă.
Prin ochi i-se furîșează 'n creeri lucruri, lucruri..
Mișcări, cuvinte, gânduri în timpul întregii zile.
Seara ochii osteniți leșină de doruri.
Murmură-o durere grea de plânset :
O, Doamne, Doamne,
Pentruce, înaintea crucii tale,
N'am zăcut din zori de zi, ca o piatră ?
Se necăjește, se trudește omul ziua 'ntregă :
Aci o fărâmbă de bucurie, colo un tăios crâmpei de durere.
Seara
Ochii
Mor de doruri.
Trei vulci, patru vulci, șed greu ca un trunchiu de copac
Și mă pălmuesc Fox-trolts-urile.
Și când mă îmbăt
Cu ochii osteniți mă duc să mă culç.
In negrele urzeli ale somnului
Se răsucește moartea.*

In românește :
A. Cotruș

ASPECTE DIN VIAȚA UNIVERSITĂȚII MEDIEVALE.

INTRE INSTITUȚIILE MEDIEVALE, Universitatea ocupă un loc de frunte. După cum papalitatea, imperiul și parlamentul și-au avut fiecare vremea lor de mărire tot așa Universitatea a cunoscut veacuri în care liniile mari ale îndemnurilor spre luminare, spre răsvrăfiri sociale și religioase, spre liberare din formele încrămenitate ale canoanelor bisericii, spre înfrățire generală în sfârșit, au răsărit și au crescut dintre zidurile ei, înlăuntrul cărora se cultiva curajul și înălțarea prin carte. Nu degeaba dictonul contemporan ne mărturisește: „Papa et Universitas Parisiensis, duo lumina mundi“.

Universitatea din Paris, tipul Universității medievale s'a înfiripat sub binecuvântarea Papei. Până la acest strălucit „studium“, cititul, scrisul și învățarea autorilor latini și greci, aceștia din urmă traduși în latinește; se deprindeau în școlile mănăstirilor. Călugării și preoții pradau puțin și, deseori, prost. Nici învățăceilor, în schimb, nu i se cerea prea mult. De multe ori profesorii, și cu atât mai vârtos elevii, nu știau ce se ascunde sub rândurile citite. Aceeași situație ca a vechilor copişti din schiturile și mănăstirile românești, care schimonosiau textele ce le cădeau sub mână, se observă și în apus. Pentru Franța secolelor IX, X și XI însă, aceste sărace școli de „latinie“ puneau prin instrumentul de predare, limba latină, și prin materialul predat, autorii clasicismului greco-roman, generațiile unui popor nou în legătură cu isvorul nesecat al culturii vechi, aducându-le aminte de originea lor romană. Dacă adăugăm că Provența bunăoară, e etnograficește legată mai mult de Italia decât de Franța și că ideea de lege stăruia pe tot întinsul Vestului Europei neolatine cu aceeași intensitate, nu mai miră deloc Renașterea franceză a secolului al XII-lea, care nu apare decât ca un rod

DATINA

al acestei neîntrerupte legături cu clasicismul antic. Pe când în țările românești, Slavona nu trezia nici-o amintire; aici, în apus, orice rând înțeles făuria în fundul conștiințelor legături nebănuite de sânge, de mândrie și de încredere.

Iar nume, ca acel al lui Alcuin, au dat un prestigiu nebănuit catedrei. Anglo-saxonului Alcuin se datorește constituirea celor „șapte arte liberale“, care se predau în învățământul secundar și superior al vremii: „Trivium“, cu gramatica, retorica și dialectica și „quadrivium“ cu geometria, aritmetica, astronomia și muzica. Alcuin a profesat la Academia Palatului, unde, pe lângă familia regală, puteau să asculte și săracii. Carol cel Mare, în multe din capitularele sale, atrage atenția episcopilor asupra citirii corecte a cărților sfinte ca să nu se ivească rătăcirii întemeiate pe interpretarea greșită a textelor. Să nu se piardă din vedere că regele nu era decât un „rex ecclesiae“, adică, mâna dreaptă a Papei, la rândul său, unicul reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ. Acest învățământ oficial și-a lărgit terenul. În 1179, Papa Alexandru al III-lea porunca ca „fiecare catedrală să întrețină un profesor care să instruiască în mod gratuit pe clerici și pe elevii săraci. ¹⁾

Dela un timp, a încolțit în atmosfera aceasta de excesiv clericalism, spiritul reparator laic: Germenul luptei urma să înceapă între inițiativa lumii universitare și oficialitate, între învățatură și interes. Papa, direct sau prin reprezentanții săi: episcopii cancelari și regi până la o vreme, își va da toată silința să birue. În stăpânirile sale neregulate peste situații nu se recunoaște însă decât rodul neputinței organizate. „Gâlcevile“ încep în 1192. Acum e ucis un student, de care faptă a fost învinuit abatele dela saint-germain de Pres, pe ale cărui domenii fusese omorât de către țărani. La 1200, pentru că un comerciant, după o ceartă a spart urciorul cu vin alb clientului său, servitorul unui student german, și l-a bătut; au intervenit colegii stăpânului lui. De cealaltă parte s'a adăugat burghezimea Parisului și poliția. Au murit cinci studenți. Profesorii au protestat la rege și cursurile s'au suspendat. Greva constituia o „calamitate publică“ și o jignire adusă bisericii. Regele închide pe șeful poliției, și pe compliticii acestuia. După puțin timp studenții au cerut liberarea ucigașilor cu condiția de a fi aduși la Universitate și biciuiți. Intendentul regal a refuzat o atare propunere și a rămas, mai departe la închisoare până când a încercat să evadeze. Funia de care se atârname pe o fereastră s'a rupt însă și el a murit, izbindu-se de pământ. „Prin aceste încercări de la 1192 și 1200, începe istoria politică a Universității din Paris“ ²⁾ și mai observăm un fapt caracteristic: Regele Franței apleacă mai des și cu mai multă atenție urechea în către țara sa, cu tot ceea ce ea are mai ales și mai caracteristic, decât în către glasul Romei căruia îi dădea expresie Papa.

* *

Pe când Univesitatea din Paris se desprindea cu încetul din atmosfera școlilor oficiale și lua conștiință de sine prin luptă; dincolo, în Italia, exista chiar o tradiție a învățământului superior. Impărații romani de naționalitate germană, pentru a avea

1). Luchaire Aghile, in E. Lavisse, *Histoire de France*, t. III, fasc. I, Paris, 1901, p. 337.

2), *Ibidem*, p, 335—366.

majestatea vechilor cezari, au crezut de cuviință să dea dreptului roman o deosebită însemnătate. Ei au găsit la Bologna instrumentul prin excelență al intențiilor lor : Facultatea de drept al cărei prim mare profesor de drept roman fusese Irnerius, care se îndelețnicise în tinerețe cu predarea gramaticii și a retoricii. E destul să menționez că Frederic Barbăroșie, la 1159, a dat profesorilor și studenților de aci o constituție, „Habita“, în care se arăta scopul acestei Universități și i se stabilea felul întreg de organizare. Ba, mai mult, Frederic al II-lea a creat o a doua Universitate „tip Bologna“, în Neapole. Pe de altă parte discipolii lui Irnerius, de talia lui Martin Gosia, Bulgare, Hugues și Jak de la Porte Ravenate, supranumiți „cei patru doctori“, împreună cu vestii glosatori ai vechilor texte, au răspândit peste tot în Italia și în alte țări această idee a dreptului roman, care exista și în Franța. Altfel n'ar avea nici-un rost noțiunile de „sapientes, indices, magistri, legislatores, advocati“ întrebuințate frecvent încă din veacul al X-lea între Pirinei și Rin, între Mediterană și Pasul de Calais.

A trebuit numai regalitatea franceză a lui Carol de Anjou, în Neapole, pentru ca să ia naștere, și dincolo de Mare și de Munți Universitatea dela Montpellier unde profesă tot un elev al lui Irnerius, Placentin. Dela 1220, data când noul așezământ a luat caracter universitar, până la 1289, când este oficial recunoscut ca atare ; lumina, în spiritul dreptului roman, s'a împrăștiat până departe. Ludovic al VIII-lea a încercat, la începutul veacului al XIII-lea să introducă și la Universitatea din Paris învățătura dreptului roman. S'a izbit imediat de rezistența îndârjită a Papei Honoriu al III-lea, care nu îngăduia o asemenea schimbare ce ar fi dăunat bisericii și teologiei, studiul de bază al timpului în învățământul superior. Totuși spiritul acesta juridic a chemat la lumină forme zilnice de viață și de organizare și a atras la sine o mare parte dintre rândurile studenției. Ce erau de altminterle „consilierii regali“ ai lui Ludovic al IX-lea decât juriști sau legiști și cum ne-am explica în alt fel hotărîrea lui Ludovic al X-lea din 3 Aprilie 1315: „nu trebuie să trăiască decât oameni liberi în regatul Franței“ ¹⁾, decât prin înrăurirea continuă și eficace a acestor oameni noi până și în ceea ce privește mentalitatea dinastiei regale ?

Așa-ne explicăm și faptul că Regele Franței, a fost primul dintre regi, care a înfruntat cu forța afurisanile Papei. Pentru că se sprijinea pe propaganda legiștilor, pe biserica galicană și pe conștiința franceză, mândră de drepturile sale. Dintre cele două rezultante, Papa care perdea într'una din componentele sale și Regele care își adauga altele, întărindu-le și calitatea, biruința se poate vedea de a cărui parte stă, de pe acum.

* *

Jean Gerson spunea că Universitatea din Paris constituie „Raiul pământesc“. Iar părerea generală era că Minerva, zeița Înțelepciunii, după ce a părăsit, pe rând Atena și Roma, a venit să se stabilească pentru totdeauna, la Paris. Toate acestea fiindcă Universitatea din Paris stărnăia entuziasmul tuturor sufletelor dornice de studiu și se impusese, în chipul acesta în ochii lumii. Aci, pe muntele sfintei Geneveve, strălucia

1). N. Iorga : *Istoria poporului frances, in acad. Rom., Studii și Cercetări*, I, București, 1919 p. 207

DATINA

oratoria lui Abailard, în prima jumătate a secolului al XII-lea, și a altor învățați care isbutiseră să aduc în juru-le atâția studenți încât numărul lor întrecea pe al tuturor celorlalți locuitori la un loc. La solemnitățile lui Filip August, corpul universitarilor—profesori și studenți—lua loc în primul rând. Și în litigiul dintre Henric al II și Thomas Becket, regele Angliei a propus sau arbitragiul „Curții regelui Franței, sau al Clerului francez, sau al școlii din Paris“. Câți dintre cei însetați după carte nu vor fi rostit acum șapte-opt veacuri, vorbele lui Pierre de Celle din 1164, „O Paris, tu prends les âmes à ta glu“, cu mai multă dreptate și poezie decât au Românii când și=aduc aminte de versurile tot atât de elegiace în legătură cu Dâmbovița.

Universități se mai ridicaseră chiar pe teritoriul francez: la Angers, Orléans, Montpellier și Toulouse. Cine voia să aprofundeze teologia și literile trebuia să vină însă la Paris. După o sută de ani de luptă, Universitatea din Paris este recunoscută oficial. Papa Inocențiu al III-lea pomenește într'o scriere publică, din 1207—1209, de „asociația profesorilor“; iar un act episcopal dela 1207 înseamnă și o „asociație a studenților“. Honoriu al III-lea, într'o bulă papală, dă lămuriri asupra unei „pceții“ făcută de profesori și studenți pentru a fi de folos corporației lor. Corporația acestor „scolares“, profesori și studenți, datează din 1200, când ea își are directorul său și când Filip August îi acordă primul privilegiu regal. De facultăți și de mai marii lor, „procuratores“, e vorba pentru prima oară în 1219 și de grupările pe națiuni ale studenților, în 1222. Filip August crează noua ordine în sânul Universității pariziene, întărindu=0 cu personalitate juridică și supunându=0 totuși exclusiv Bisericii și slujitorilor ei; îngrădind în schimb și puterile de care dispuneau aceștia, ce mergeau, ajutați de poliție, deseori până la abuzuri neingăduite. ¹⁾

Papalitatea nu s'a lăsat mai prejos. Prin delegatul său, cardinalul Robert de Courcon, dă și ea un regulament intern aceleiași Universități, la 1215. După ce stabilește condițiile ierarhice în învățământ, stipulează că „fiecare student trebuie să aibă un profesor de care să se alipească“ și că acesta, la rândul lui, să=și observe elevul în dublă calitate „de dascăl și de magistrat“.

Primul document care emană dela Universitatea din Paris e din 1221 și se adresează călugărilor dominicani cărora li se cere intrarea în sânul Universității. Lăsând la o parte conflictele mici, ce aveau să crească, și la începutul secolului al XIII-lea Universitatea nu e altceva decât o „asociație religioasă“. Pe pecetea sa se vede sfânta Fecioară, „patroana Universităților și a bisericii“; episcopul Parisului ținând în mână cârja, un sfânt nimbat, și jos, profesori și studenți. Crucea domină întreg fondul peceteii. Cancelarul de „Notre-Dame“ și oficialitatea conduceau treburile, de formă.

Conflictele n'au încetat niciodată. În 1219 Episcopul Parisului, Pierre de Nemour și cancelarul, Philippe de Grève, hotărăsc să excomunică pe toți profesorii și studenții membri ai vreunei corporații și totodată pe acei care, văzând vreun student înarmat noaptea pe stradă, nu=l denunță mai marilor bisericii. Universitarii nu țin socoteală de aceste hotărâri și aduc la cunoștință Papet, cazul. Pentru ca depeșa să se ducă sigur

1). *Ibidem*, p. 339; „La Charte de Philippe Auguste“.

și repede au instituit o colectivitate pentru delegația însărcinată cu această misiune. Cancelarul declară excomunicăți pe donatori și îi înștiințează că nu-i va primi la împărțanie. După judecata dela Roma, Episcop al Parisului e numit Guillaume de Seignelai. Regele și Universitatea i-au fost potrivnici. Pentru care atitudine se plânge Papa declarând că Universitarii „și-au fabricat o pecete proprie și nu mai țin socoteală de a cancelariei“ și „și-au ales un tribunal care să le judece priciele cași când jurisdicția Episcopului și a Cancelarului n'ar exista“. ¹⁾ Prin „regulamentul transacțional“, din 1212, Honoriu al III-lea anulează excomunicarea; biserica se dădea învinsă și Universitatea începe să-și trăiască zilele sale de mărire, în secolul al XIII-lea.

Facultatea de litere a Universității din Paris, căci acum existau aci patru facultăți, biruise. Dela Profesorii săi plecase atacul și studenții lor — constituiau rândurile cele mai înflăcărâte ale luptătorilor. Organizată așa pe facultăți, cu asociațiile naționale — a Francezilor, a Picarzilor, a Normanzilor și a Englezilor, având după 1245, aceste grupări, și un șef comun „Rectorul“ căruia se încredința puterea executivă, Universitatea nu se mai putea clătina în fața niciunui dușman. Insuși Papa Grigore al IX. la 1231, se vede nevoit să recunoască această stare de lucruri și prin bula „*parens scientiarum*“ întărește corporației universitare dreptul de a-și alcătui statute, de a se organiza prin sine și de a răspunde vexațiunilor de orice soi prin „grevă“. Cancelarul nu-i mai rămânea decât sarcina de „judecător ordinar“.

Dacă în ciocnirile de început, cu poliția și burghezia, Universitatea a dat piept cu o forță amorfă desorganizată și i-a fost ușor s'o învingă; dacă față de papalitate, sub o formă, a reușit o victorie într'adevăr mare pentru că advresarul reprezenta un întreg sistem de viață clădit pe credință și militarism clerical; apoi războiul de pasiune îl dă Universitatea din Paris cu ordinele călugărilor cerșetori, miliția pățimase a Papalității. Din șirul acestor tagme, întemeiate în secolul al XII, dominicanii, care intraseră și în Universitate, cu cel dintâi profesor al lor de aci, Roland de Crémone; erau cei mai de temut. În 1253 s'a declarat grevă la Universitate fiindcă poliția omorise un student. Dominicanii n'au voit să participe la înmormântare. Corporația, drept pedeapsă, i-a înlăturat din sânul ei. Conflictul se întâmplase sub Inocențiu al IV-lea. Papa Alexandru al IV-lea a dat dreptate, prin bula „*Quasi lignum vitae*“ din 14 Aprilie 1255, ordinelor călugărești. Universitatea s'a declarat dispensată de serviciile Papei și s'a proclamat ca „asociație nouă, independentă“. Ciocnirile din ce în ce mai acerbe — Universitatea luptând pentru independență, Papalitatea excomunicând — se continuă, Guillaume de Saint-Amour e înlăturat din biserică; Papa Martin înțește privilegiile călugărilor cerșetori; Cardinalul Gaëtani, Bonifaciu al VIII-lea de mai târziu, având credința că profesorii din Paris sunt „proști și mai mult decât proști, căci au umplut lumea cu otrava doctrinei lor“, e convins că Papa „va distruge Universitatea din Paris“ ²⁾. și lupta a durat o jumătate de secol. Rezultatul: Contra Papalității, Universitatea

1). *Ibidem*, p. 344.

2). Ch. — V. Langlois, în E. Lavisse, *Histoire de France*, t. III, fasc. II, Paris, 1901, p. 385,

din Paris se unește cu Filip cel frumos în 1303, punând punct, prin biruința lor, ultimului capitol din viața glorioasă a Bisericii Romei.

*
**

Universitatea medievală n'a cunoscut specializările vremurilor noastre. Se făceau la un loc și materiile cursului secundar și disciplinele aparținând învățământului superior; deci și „trivium“ și „quadrivium“. Întâlnim pe deasupra numai patru materii: „phisica“ (= medicina), „leges“ (= dreptul civil), „decretum“ (= dreptul canonic) și „sacra pagina“ (= teologia). Cât se aprofundau acestea? Studenții dotați și care dispuneau de mijloace materiale aveau puțința să devină „doctori“ și „profesori“; cei săraci rămâneau mai la urmă; „goliards“ îi trăgeau pe sfoară lecțiile: exact cum s'a întâmplat și se întâmplă decând lumea și peste tot. Ne stau la dispoziție listele „doctorilor“ Universității din Paris care înnumără o mulțime de învățați din toate țările Europei aproape; se cunosc și cazuri în care se vede cum studenții trăiau mizerabil; și altele când aceeași „învățați“ se dedau la fapte vulgare. Bunăoară, unul săracise studiind și a fost nevoit să plece „fără pară chioară“ spre țara lui; pe drum se ruga de servitoarele caselor, la porțile cărora bătea să-l adăpostească „fără discuție“. Alții, după mărturia lui Pierre de Poitiers, „delapidează cu curtezanele bogățiile Crucifixului“. Femeile se plâng că studenții le desbracă de vestimente, pe care le vând și că le mai iau și de păr când se opun. „Turbulența“ și „combativitatea“ caracterizează viața lor în sânul societății. Filip August spune că studenții „sunt mai îndrăsneți decât cavalerii“. Aceștia, „apărăți de armuri ezitau să înceapă lupta“; în timp ce clericii studenți, fără zale și coifuri „se aruncă, unii asupra altora, cu cuțitele“. ¹⁾ „Răutăcios și jovial, totdeauna gata să tachineze pe burghez și să seducă pe burgheză“. ²⁾ Studentul Universităților medievale ducea, în genere, o viață care acum pare „poetică“ pentru unii, și pentru alții un distins exemplu al democrației învățământului.

Viața profesorilor, a unora, era cu mult mai grea. Libertinajul în care se complăceau studenții, nu și-l îngăduiau; iar traiul lor depindea, într'un anume sens, de bunul plac al ascultătorilor. Regulamentul Universității din Bologna e caracteristic în această privință. Studenții plăteau personal pe profesori. La Bologna, ei aveau dreptul să asculte gratuit „15 zile“ lecțiile fiecăruia până își vor forma convingerile lor despre teji, dintre care rămânea să-și aleagă unul, ale cărui cursuri să le urmeze într'una. Odată ales profesorul, Studentul devenea controlor. Dacă sărea un paragraf; dacă nu lămurea vre-o chestiune dificilă; dacă insista mai mult asupra unei părți a lecției și nu dădea atenția cuvenită altuia; profesorul era supus amenzii. În acest scop fiecare „doctor“ depunea la începutul anului școlar o sumă de 10 livre la o bancă anumită, din care se încasau amenzile. Dacă părăsia orașul lăsa o garanție. Și, ca ținută, trebuia să nu fie „arogant“, căci dacă se întâmpla să fie, apoi, „comitelul denunțătorilor doctorilor“, intervenea în chip drastic. ³⁾ Un caz frumos de selecție naturală deci. Profesorii bine

1). A. Luchaire, *op. cit.*, p. 335.

2). *Ibidem*, p. 333.

3). Ch. — V. Langlois, *Les Universités du Moyen Age*, în *Revue de Paris*, III (1896) p. 788—821; p. 800—803. —

înzestrați puteau trăi și încă plini de mândrie, cei slabi mureau de foame sau se apucau de alte meserii. La rândul lor Universitățile: Acelea atrăgeau, care reușiseră să constituie un corp profesoral select. Centrul de gravitate al învățământului se schimba pe harta Europei potrivit faimei ce aveau așezămintele de înaltă cultură. Dacă până în secolul al XV-lea Parisul deținea recordul, apoi după această dată, strălucirea sa pierde din ce în ce mai mult din intensitate, în favorul Oxfordului, care trece pe primul plan. În Anglia, la Oxford, se menține și azi felul de organizare al Universității medievale. Datinele în legătură cu ceremonialul numirii doctorilor, alegerea mai marilor Universității, legăturile dintre profesori și studenți, poartă aroma unei tradiții multiseculare.

Și să nu ne închipuim că raporturile dintre profesori și studenții lor se reduceau numai la cele de natura exemplelor găsite la Bolonia. Am privit atunci chestiunea din punct de vedere regulamentar. Odată ales profesorul, se crează între alegător și ales o atmosferă de încredere și de simpatie, care crește pe zi ce trece. Dece studenți, de peste atâtea hotare, veneau să asculte oriunde pe un învățat renumit? Dece corporațiile universitarilor erau atât de temeinic întocmite? Pentru că elementul acesta de natură sufletească al iubirii fanatice pentru adevărul științei și al încrederii reciproce între profesori și studenți constituie pârgurile esențiale ale acestor distinse colectivități medievale de cărturari. Hildegare, din exil, scrie profesorului său de altă dată: „Ca cerbul care caută apa limpede a izvoarelor, doresc să mă pătrund cât mai mult de învățăturile tale; de cuvântul tău pe care-l prețuiesc mai mult decât aurul, decât argintul și decât chiar viața-mi proprie. Iar Adelman de Liège își reamintește plângând că era „prietenul“ profesorului său, că „stătea adesea lângă el“, că „sorbă cu nesaț cuvintele de aur care se revărsau pe buzele-i dulci ca mierea“¹⁾. Și exemplele s'ar putea înmulți.

* * *

La început Universitatea din Paris n'avea un lăcaș propriu. Abia în 1180 se crează cel dintâi „colegiu“ „colegiul celor 18“, fiindcă aci stăteau 18 studenți săraci cititorie a englezului Joce de Londres, care se întorcea dintr'un pelerinaj la locurile sfinte. Peste un veac, la 1257, Robert de Sorbonne, capelanul lui Ludovic al IX-lea, ridică vestitul „colegiu al Sorbonnei“ pentru 16 „maîtres és arts“ care năzuiau să treacă doctoratul în teologie, pentru ca să se perpetueze rassa teologilor „laici“, decimată în luptele atât de grele contra dominicanilor. De data aceasta Bolonia a rămas mai în urmă. Primul colegiu înființat aci, „colegiul de Spania“ se datorește lui Albornoz și a fost durat în 1367.

Dar lăcașurile pomenite nu erau, după cum se vede, decât Căminuri studentești. Însă s'a întâmplat un lucru ciudat cu ele. În colegii se repetau lecțiile ținute la Universitate. Ca repetitori în internate au fost angajați chiar profesorii universitari. Legându-se cu vremea mai mult de colegii, întreaga viață universitară își schimbă centrul. Învățământul universitar lăsa loc învățământului colegial. O petiție a Universității din 1445 anunță că aceasta, Universitatea, „rezidă de-acum în colegii“. În „studia generalia“ s'a stabilit Arhiva și Cancelariile. Tot aci se țineau examenele, singura amin-

1) A. Luchaire, în E. Lavisse, *Op. cit.*, t. II, fasc. II, Paris, 1900, p. 185.

DATINA

fire a vieții de carte care se desfășurase cu atâta elan aci altădată. Profesorii și studenții stăteau la Sorbona.

În veacul al XIV-lea—francez—avem o Universitate stabilă pe Muntele „Sfânta Genevievă“, Sorbona, răsărită dintr'un simplu colegiu. Bogată, tare ca o cetate, adăpos—fînd cea mai mare corporație a profesorilor și a studenților depe atunci, bine organizată ca învățămînt și nu mai prejos ca administrație; ea dă acum liniștită, fructul copt al atâtor ciocniri, în această sută de ani; lăsînd să treacă lumina din mîna ei în alte mîini, în zorile veacului următor. Avea peste două mii de studenți. Iar activitatea sa școlară a atîns culmile. Amintesc numai faptul că atunci s'a instituit „teza dela Sorbona“, care trebuia susținută de către autor timp de 12 ore.

* *

Rosturile Universităților medievale? În afară de cele arătate, există încă două, și două dintre cele mai interesante.

Este cunoscut cazul că Berenger de Tours, arhidiacon de Angers, în 1040 a fost condamnat și excomunicat ca eretic de conciliul din Latran. Mărturisește însă că ideile religioase pentru care milita le împrumutase dela Jean Scot, filosof și teolog englez din secolul al IX-lea și al X-lea. Al doilea caz: Călugării Ștefan și Liseie dela Școala din Saint-Croix au fost arși pe rug pentru erezie de către Robert cel Pios în 1022. Al treilea caz: *printre străbunii lui Guillaume din Toulouse*, „legist“ și sfințic al lui Filip cel Frumos, au fost unii arși iarăși ca eretici. Poporul, neînțelegînd sensul revoltei contra minciunii apăsătoare, era intolerabil față de acești Prometei medievali și se arăta mai crud decît Papii și Regii întru pedepsirea lor. Când însă ereziile sunt atașate și nevoilor populare, nevoilor mulțimii, lucrurile se schimbă. Un țaran din Champagne, Leutard, se declară inspirat de sfîntul Duh, pușin după anul 1000; frînge Crucifixul și îndeamnă pe țarani să nu mai plătească dijma. Face apoi o alegere a textelor sfinte, adoptînd numai părțile care-i conveneau și începe să predice potrivit textului stabilit de el. Lumea îl asculta.

S'a urmărit, pe de altă parte, mișcarea Bogomilismului răsăritean, care sub haina mișcării Albigenzilor a pătruns și în Sudul Franței.

Cum se face însă că atare revolte se generalizează și în Nord? Achille Luchaire rămîne, pe bună dreptate, la singura explicație. „Ereziile secolului al XI-lea, în afară de câteva fenomene izolate de iluminism, se datorau... renașterii învățămîntului; după cum revoluțta comunală va avea ca origină reînnoirea comerțului și a industriei orășenești“. 1). Adăugăm că și pentru alte țări, Universitatea din Paris a constituit izvorul ereziilor. Mathias de Ianov, un precursor al Husitismului, a studiat la Sorbona în secolul al XIV-lea. Logica a făcut-o cu Gerald Kalkar, timp de 2 ani; iar „licența docendi“ a luat-o, după șase ani, învățînd teologia cu Guillaume de Saint Amourt el însuși un răsvrăfit. Întors în Boemia a atacat Biserica: Viața desfrînată a reprezentanților Papii și dogmele răfăcite. 2). Nu în același chip a procedat Wicliff și

1). *Ibidem*, p. 198.

2). Kybal Vlastimil: *Etude sur les origines du mouvement hussite en Bohême*, în *Revue historique*, XXXV (1910), p. 1—31.

Öldkastle și urmașii lor „Lolarzii“? Primul rost.

Cel de al doilea se referă la politică. În această privință, e de relevat puterea de convingere cu care a luptat contra lui Bonifaciu al VIII-lea, alături de Filip cel Frumos. După aceea, adoptând o cale în zigzag, prin trecerea dela un partid la altul, fama Sorbonei în mersul vieții interne a regatului francez s'a șters. Ba Universitarii au luat chiar atitudini care nu se potriveau deloc cu linia lor de conduită de odinioară: ei au consimțit la pedepsirea atât de groaznică a Jeannei d'Arc. ¹⁾ Pe planul internațional însă, nu. ²⁾ Aci îi era rezervată o chemare unică, de a generaliza, prin luminarea atâtor spirite de elită, venite din toate părțile Europei, mentalitatea de înaltă cultură a Parisului universitar medieval.

* *

Universitatea din Bologna își datorește moartea asprimei regulamentelor sale. Cele din Anglia, tradiției fanatic respectate. Sorbona: examenelor grele, împuținării studenților, profesionismului dăscălesc lipsit de avântul începuturilor și de bucuriile luptei.

La Paris, regulamentele, felul de organizare, programele de învățământ, scopurile, totul nu venia dintr'o imitație ci răsăria dintr'o ciocnire: fie cu Regele, fie cu Papa, fie cu societatea întregă. Universitățile medievale trăiau fiecare pentru sine. Fiecare constituia o asociație de Rubinsoni Crusoë, aruncați nu într'o insulă singuratecă și îndepărtată ci în mijlocul oceanului omenesc.

Flori îmbobocite în evul mediu, Universitățile despre care scriem și-au revărsat, parfumul și și-au scuturat corola în suflete care nu se mai întâlnesc și printre file de cărți ce și-au avut povestea lor. Pentru noi nu mai au nici-un tâlc. Revenirea la sistematica de atunci a Invățământului superior: curată poezie; afară de alegerea profesorilor, ca la Bologna, care cred că ar reîmprospăta viața fără vlagă a Universității vremurilor noastre mecanizate.

D. Bodin

1). France Anatole, *Jeanne d'arc*, 2 vol. Paris, 1929.

2). Bonneront J.: *L'ancienne Université de Paris, centre internațional d'étude*, în *Bulletin of the internațional committee of historical sciences*, 1928, No. 5, p. 662 și urm. —

DIN LITERATURA RUSĂ DE AZI: LEV MAXIM.

„NĂPÂRCA“

ERA USCATĂ TOATĂ ȘI NUMAI SBÎRCITURI, buzele ei subțiri și răutăcioase se lipeau ca două ventuze, fața ei era neagră de plictiseală și desnădejde.

Părea să aibă cel puțin patruzeci de ani.

Locuia de doisprezece ani în aceeași cameră, și camera ajunsese în sfârșit să-i îmite contururile, să-i semene chiar: era tot atât de tristă, posomorită și neprimitoare ca și stăpîna ei și, fără 'ndoială, de-ar fi avut ochi ar fi privit lumea înconjurătoare cu aceeași dușmănie.

Se schimbau chiriașii, se schimbau servitorii, se schimbau pînă și gazdele, numai „ea“ rămînea mereu trecînd în alte mîni împreună cu camerele, ca ceva nedespărțit de ele, ca pereții cu mirosul lor.

Chiriașii o porecliseră între ei „năpîrca“.

Dimineața într'o fustă roșie, încălzindu-și picioarele uscate ca de pasăre, încălțate cu niște ciorapi de lână, își sorbea din ceașcă, fără grabă, în înghițituri mici, una din esențele ei tămăduitoare, pe care o ferbea singură la mașină, apoi înainte de a-și face toaleta, alerga la proprietăreasă și șuerul vorbelor ei rele răsuna îndelung pînă la urechile celorlalți chiriași: se plîngea că vine vîntul prin ferestre, că au apărut șoareci în camera ei, că ieri a ieșit fum din sobă și că noaptea nu poate să doarmă.

Vărsîndu-și fierea asupra tututroara, ea se întorcea în camera ei, cu buzele strînse, disprețuitoare, neprivind la chiriașii ce-i întilnea în cale.

De toaletă se ocupa mult, își ungea stăruitor fața cu cremă, își astupa punctele negre depe obraji ei sfrijți, apoi își pudra nasul lung și osos și-și lăsa sub urechi două bucle subțirele.

După aceea ieșia, îmbrăcată toată în negru, strinsă și țeapănă ca un stilp și mergea la slujbă la biroul telefonic, unde toți o porecleau încetișor tot „năpîrcă”. Dar ea se uita la colegile ei cu acelaș dispreț, cu care își trata vecinii.

Se așeza la locul ei, pe care-l ocupa de doisprezece ani și toată atenția ei era concentrată asupra lămpilor de semnal. Mina ei, pîntr'o mișcare mecanică, lega și deslega numerile și limba ei asvirlea, cu tonul sec și sever, aceleași fraze scurte, atît de vechi și neschimbate.

Vă rog mai deslușit numărul... Vi se răspunde? Intrerupeți legătura...

Ii oboseau ochii de sclipirea necurmată a lămpilor, urechile și toate încăperile creerului îi erau pline de sbârnaitul ascuțit al sone-riei și de sunetele diferite ale glasurilor omenești.

Dar ea nu se plîngea de nimic și după ce-și termina orele de lucru, pleca tot atît de țeapănă, îmbicsită cu aceiași rezervă nechel-tuită de ură, ce-i ieșia prin toți porii pielii, față de toți.

Așa a fost, zi cu zi, lună cu lună, doisprezece ani dearindul, ani monotoni, ca tic-tacul ceasornicului.

Ar fi trecut, poate, încă mulți ani tot atît de monotnoi, pînă ce Dumnezeu, aducîndu-și deodată aminte, ar fi oprit tic-tacul acestei pendule.

Dar odată se întimplă...

Se întimplă odată că trebui să înlocuiască pe o colegă plecată pe neașteptate. Astfel se făcu că ea se afla nu în ziua ei și nu la locul ei, la serviciul de noapte. Venise ca întotdeauna, în rochia ei neagră, încheiată pînă 'n bărbie, mai posomorită chiar decât alte dăți, semănînd cu o pasere de noapte rea și bosumflată.

Pela ceasul unul după miezul nopții, cînd lămpile de semnal incetară aproape toate să mai lumineze, se aprinse deodată o lămpioară și o voce plăcută de bărbat, o voce neobișnuită, duioasă și intimă, întrebă fără nici o introducere :

— Lenuțo, ești tu?

Ea înlemni. Apoi vocea ei tremură plină de uimire și indignare:

— Domnule abonat ce număr vă trebuie?

— Leonuțo, nu mă mai recunoști?

— Nici'o Lenuță nu-i aici. Binevoiți de intrerupeți legătura.

— Lenu...

— Intrerupeți legătura.

Lămpioara se stinse.

— Ce obraznicie ! spuse ea în sinea ei. Bună poamă trebuie să mai fie și stricata asta de Lenuțo ! F-o-a-r-t-e bună !

Și strângându-și buzele, se uită cu niște ochi ghimpoși și plini de ură la lămpioara obraznică, pe care o recunoștea în rîndul celorlalte ; îi trecea prin gînd chiar că în nerușinarea ei, ar putea să se aprindă din nou.

Și lămpioara nerușinată se și aprinse.

— Lenuțo, de-ce-ai întrerupt ? Te-am jignit oare cu ceva ? Te-am recunoscut doar îndată după vocea ta drăgălașă. Hai răspunde, te rog... Mă plictisesc grozav ! Nu mai fi supărată și răspunde-mi.

Dar nimeni nu răspunse.

Două zile dearîndul vocea duioasă de bărbat nu dobîndi, cu toată instanța, nici un răspuns.

Abia a treia zi „năpârca“ aruncă surd și răspicat :

— Nu v'ați plictisit încă, domnule abonat ?

Foarte ciudat...

— Ba nu e de loc ciudat ! se bucură de răspuns vocea de bărbat. Din contră, dumneata ești o făptură ciudată, mică și delicioasă făptură ciudată. Spune și dumneata. Uite, de două săptămâni conversăm și deodată încetezi de a-mi mai răspunde. Și mai spui că e „ciudat“...

— Nu, nu asta e ciudat.. Ciudat e că dumneata... Ți-am spus doar că eu nu sunt aceea drept care mă ei. Prietena dumitale...

— Ei, lasă, lasă... Îți recunosc eu vocea. Nici nu poți măcar să ți-o schimbi.

După o mică tuse răspunse domol :

— Cu toate acestea eu nu sunt prietena dumitale.

— Serios vorbești ?

— Absolut, ceialaltă... a dumitale... a plecat.

— Și când se întoarce.

— Poate niciodată.

— Glumești.

Urmă o mică tăcere.

— Dar de ce ai aceiași voce ? Sau numai mi-se pare mie. O voce lină, curgătoare. Nespus de plăcută. Imi plac la nebunie astfel de voci.

Am credința că femeile cu astfel de voci au un semn dela Dumnezeu. Ești, de sigur, brunetă ?

Nu ?

Deodată o dori din tot sufletul ei, din cele mai tainice ascunzișuri ale făpturii sale, ca vocea ei să capete acele modulații care-i plac lui. Și-l întrebă încet :

- De ce oare vrei s'o știi ?
- Te rog spune-mi serios.
- E posibil să fiu și brunetă.
- Ei, vezi. Crezi că nu se poate ghici exteriorul după voce ?
- Ba, foarte bine încă. Eu ghicesc aproape totdeauna, fără greș. Și numele dumitale ?
- Oare nu-ți e indiferent ?
- Hai, fii drăguță, te rog.
- Vorbesc serios. Cred că trebuie să-ți fie indiferent. Lenuței ai vrut doar să-i vorbești.
- Eu sunt întâmplătoare.
- Dar numai ceace e întâmplător e și interesant.
- Și totuși i-ai sunat Lenuței.
- Dar nici pe Lenuța, ca și pe dumneata, n'am văzut'o nicioată.
- Un fior de bucurie îi străbătu întreaga făptură.
- Asta nu mai pot s'o cred.
- Îți dau cuvântul de onoare.
- Atunci de ce i-ai sunat ?
- Pentru că are o voce tot atât de delicioasă ca și a dumitale.
- La drept vorbind a dumitale e ceva mai plăcută, mai lină.
- Glumești.
- De loc ! N'ai să găsești un om mai sincer ca mine. Oamenii singuratici și întristați sunt întotdeauna sinceri. Afară de asta eu nu mai sunt nici așa tânăr.
- Ești întristat ?
- Profund întristat.
- Mi-i milă de dumneata !... îi transmisă ea sinceră și turburată
- Urmă iar o scurtă tăcere.
- Spune-mi numele dumitale.
- Nu ți se pare că-i deajuns pentru azi ?
- Totuși, spune-l...
- Ninze, spuse ea și sîngele îi năvăli în obraji când auzi răspunsul.
- Numele dumitale îmi place. Cînd mai ești de serviciu.
- Vineri. Și acum, noapte bună. Intrerup.
- Se lăsă pe speteaza scaunului. De fapt nu se întâmplase nimic extraordinar. Astfel de conversații sunt obișnuite la serviciul de noapte. Ea știa despre ele. Dar bărbatul acesta necunoscut care o întîlnise întâmplător căutînd pe alta și căruia îi plăceau vocile line, curgătoare, voci de femei cu un semn dela Dumnezeu, bărbatul acesta atât de neobișnuit o turbură.
- Pentru întîia dată ea făcu drumul spre casă fără a se tocni și

certa cu birjarul, fără a-l amenința cu relațiile ei dela prefectură ; pentru întâia dată ea nu-i zise nimic portarului, care, i se părea ei întotdeauna că nu-i dădea respectul cuvenit, pentru întâia dată urcă scările fără a găfăi și a simți junghiuri în coaste, și odată ajunsă la camera ei, se strecură în ea încet, ca un șoarece.

Se desbracă în grabă, fără a mai examina cu deamănuntul părțile intime ale toaletei sale, atit de urite și de puțin feminine, apoi aruncă repede într'un păhăruț de faianță dantura ei falsă și strecurându-se sub plapumă, stinse lampa, rămânind cu ochii deschiși.

Simțind bine că nu va putea adormi, ea rămase multă vreme nemișcată, privind, fix gânditoare întunericul.

Nici o rază de lumină nu avusese ea în viață—cit de mică, răceala și posomorirea i-a fost totul. Și acum se văita singură în întunec, buzele îi tremurau încetișor, pe obrajii vestejiți îi curgeau piraie de lacrimi.

Plângea sfișietor, dar cu acea voluptate pe care o trezesc, în întunecul nopții, nevăzute de nimeni, lacrimile fierbinți. Plângea cu amar după ceva ce ar fi putut să fie și n'a fost cândva în viața ei tristă.

În casa unde locuia, toți simțiră instinctiv că i se întâmplase ceva deosebit „năpırcei“.

Ce e drept, ea nu părea schimbată: ieșea tot atit de strins încheiată pînă 'n bărbie, în aceeași rochie neagră, cu aceleași bucle subțirele sub urechi, și tot atit de pămîntie îi era culoarea feții.

Două zile trecură și nimeni nu-i mai auzise șuerul vorbelor. Întilnise, într'o dimineață, în treacăt, pe unul din chiriași în halat de noapte, și cînd acela, rușinat, murmură un „iertăți-mă“,— ea nu-și întoarse capul, nu trecu disprețuitoare, ci îi răspunse cu o voce lină și curgătoare să nu se jeneze; ba îi făcu chiar un semn cu capul și se uită binevoitor la dînsul.

Putea doar și „el“ să fie la fel.

Vineri fix la ora unul din noapte, cînd se aprinse lămpioara, se înflăcărare și obrajii ei vestejiți.

— Dumneata ești, Nina? întrebă încet vocea cunoscută, vocea unică, pe care ar fi recunoscut-o acum din mii de alte voci.

Ea răspunse mai moartă de emoție :

— Ești nesuferit ?

— Dece, draga mea ?

— În primul rînd ți-am interzis să-mi zici „draga mea“. Și în al doilea rînd—ce 'nsemnează asta ? Așa o să fie întotdeauna—întotdeauna cînd voi fi de serviciu ?

— Întotdeauna, zise vocea de bărbat, cu o supunere mișcă-

toare, ca și cum ar fi vorbit de un viciu de neînfrînt, de care te poți plînge, dar de care nu te poți mintui.

— Ești îngrozitor.

— Ba de loc Și-ți voi dovedi îndată.

Apoi începu o conversație lungă, scăldată în glume, presărată de mici libertăți și ciudat de turburătoare.

El îi spuse că și-o imaginează clar de tot. O vede brună, cu capul mlădios, mersul ușor, acel mers care prețuiește la o femeie tot atît de mult ca și vocea, o vede cu ochii negri-căpruii, cu o gură delicioasă și părul nu prea des, dar atît de moale și ondulat, un păr pe care e o plăcere să-l mîngăi și să-l săruți.

— Să-ți spun parfumul dumnitale favorit? Violetele.

Ea simți dintr'odată că i se stringe inima : cu o clarviziune bruscă și profund de dureroasă simți că nu mai e femeie de de mult. Uitase mirosul de violete. De mulți ani nu mai cunoștea decît trei mirosuri: acel de spirt denaturat, cu care-și pregătea esențele tămăduitoare, cele de picături de odolean pe care le lua după certurile cu gazda și cel de alifie galbenă, care face minuni dacă ai junghiuri.

Rugîndu-se în taină lui Dumnezeu ca să-i ierte minciuna, ea zise încetișor.

— Dumneata ești un vrăjitor.

— Aha? Am ghicit! Nu-i așa?

— Da, ai ghicit.

De trei ori pe săptămînă ea făcea serviciul de noapte—de trei ori pe săptămînă el îi vorbea otrăvind-o cu veninul cel mai primejdios.

Cu siguranța zălogită de vîrsta și exteriorul ei, ea știa că n'o va vedea el niciodată.

Și cu toate acestea începu ea să se îmbrace în zilele de serviciu, ca o fată tinerică, să-și coafeze părul la cel mai bun coafor și să se parfumeze fin cu violete, ca și cum s'ar fi putut transmite prin telefon farmecul lor, ba chiar și ideia de a vorbi cu el îmbrăcată în acea fustă roșie de flanelă și cu acea toaletă pe care n'o cunoșteau decît pereți camerei sale.

Așa mergea flirtul lor ciudat, care se transformă în curînd într'o adevărată dragoste, cu declarații, cu certuri și împăcări, cu scene de gelozie, cu chinuri și bucurii, între doi oameni care nu s'au văzut niciodată.

Intr'o zi el o întrebă :

— Cînd ești liberă, iubita mea? Mi-i dor de tine. Atît de mult aș vrea să te văd. N'ai cumva puțin timp liber și pentru...

— Niciodată!

Cuvîntul acesta îl rosti dintr'o răsuflare tremurînd toată, simţînd că bătăile inimii îi vor sparge pieptul...

— Niciodată, spuse din nou.

— Haide, nu fii răutăcioasă. Luni voi avea două ceasuri libere— între două şi patru. În parc la intrare. Vino.

O imploră mult. Inima îi bătea tot mai încet, mai încet.

— Bine, spuse ea, însfirşit, încetîşor. Voi veni. Dar cum te voi recunoaşte ?

El îi dete semnalmente sale.

Ea se gîndi adînc cîteva clipe.

— Iar pe mine ai să mă recunoşti după paltonul de pluş bleu-marin, cu guler şi manşete de astrahan. În mină voi avea o batistă.

Ea îşi ţinu cuvîntul şi veni Luni. Venise îmbrăcată în vechiul ei paltonaş negru, cu guler de lutru uzat—venise fără nici o teamă ştiînd dinainte că nu va fi recunoscută de dînsul.

Ea însă îl recunoscuse repede şi trecu pe lîngă el, ascunzîndu-şi adînc în manşon miinile care-i tremurau—cu o paloare de moarte în obraji, cu inima închircită de emoţie.

Ţînăr nu mai era—şi nici frumos. Faţa însă o avea gînditoare şi simpatică, barba-i neagră îi aminti vag de chipul unui rege asirian, văzut cîndva undeva.

I-se păru neobişnuit, cu totul deosebit de ceilalţi oameni.

Se întoarse şi se aşeză la marginea băncii. Apoi încet-încet se apropie de el.

Dacă n'ar fi trecătorii din parc, dacă s'ar lăsa pe neaşteptate noaptea, ea s'ar fi aşezat în zăpadă la picioarele lui. Să-l simtă aproape—o clipă măcar. Doar haina să-i sărute—la faţa lui nici nu visa. Ar fi vrut să-l privească, dar nu îndrăznea.

Se apropie şi mai mult de el. Ii atinse binişor mîneca : se simţi şguduită de un cutremur. Rămase o clipă istovită, ametită, cu ochii închişi.

Lui i s'a părut c'o deranjase. O privi distrat.

— Pardon, zise el, dîndu-se puţin la o parte.

Ea îi recunoscuse vocea : un nou cutremur o şgudui în toate închieturile făpturii sale.

Intr'un tîrziu se sculă şi plecă.

A doua zi el o întrebă la telefon cu o muştrare uşoară :

— Dece m'ai înşelat ? Te-am aşteptat atît de mult.

Ea nu putu să-i răspundă : plîngea.

Reţinîndu-şi lacrimile, îi răspunse că n'a fost decît o glumă din partea ei şi îl roagă s'o ierte. Ii spuse că nu se vor vedea niciodată

și îi desvăluie taina ei: e măritată. Simțind că această explicație banală e prea insuficientă, adăugă că deși nu-și iubește bărbatul, totuși nu vrea să-l înșele și că iubește pe un altul—să ghicească el pe cine,—că se gîndește la el zi și noapte, dar îl imploră cu lacrimi în ochi să nu mai facă încercări de a o vedea, căci nu trebuie să se vadă cîndva, că e mai bine așa. Ii cere să i-o jure chiar.

Il rugase atît de stăruitor încît el trebui să-i jure.

Astfel fu stabilită această stranie legătură.

Ea aflase despre el tot ce se poate afla și cheltui jumătate din economiile ei pentru a-și instala în cameră un aparat telefonic.

De-acum putea să-i vorbească în fiecare seară.

Ea îi povestea bucurii născocite, necazuri ticluite. El îi spunea adevărul despre existența lui singuratică; îi mărturisea că unica rază luminoasă în viața lui, suprema lui bucurie—e dînsa.

Ea îl ascultă clătînd ușor din cap și un suris de fericire îi îmbrăca fața în nimbul luminii.

Puțin cite puțin ea încetă de a-și mai îngriji toaleta; nu se mai gătea ca o fată tinerică, nu se mai parfuma. Toate acestea deveniră de prisos; erau doar atît de strîns legați. Nu era oare indiferență găteala ei, acum cînd el îi devenise ca și bărbat? Un bărbat pe care poți să-l iubești încă cu patimă și de care nu te mai jenezi de loc.

Noaptea cînd toți chiriașii erau prinși în mrejele somnului, ea, îmbrăcată în cofta ei de noapte și cu fusta roșie, își puna picioarele pe încălzitoare și luînd receptorul asculta.

Se 'ntîmpla ca el să se plîngă cu glas necăjit:

— Ninuțo, am stat azi toată ziua 'nchis în casă.

— Dar ce este? se neliniștea ea.

— O ușoară răceală. Tușesc puțin.

— Doamne, Doamne, ofta ea. Și cum te tratezi?

— Nu mă tratez de loc.

— Cum se poate! Să te freci la noapte cu ulei de terbenină amestecat cu untură de porc și să iei un praf de aspirină. Neapărat. Auzi? Sunt atît de neliniștită! Ești omul cel mai nesocotit din lume—te cunosc doar!

Și adoua zi înainte de toate se informă:

— Ai luat aspirină? Cum te mai simți?

Să stai și miine în casă. Ai să m'ascuți nu? Altfel să știi că mă supăr.

— Am să te-ascult, micuțo. Îți sărut mînuțele drăgălașe. Te sărut toată, toată...

Fericită ea își mișca pe încălzitoare uscățivele ei picioare de pasăre, în ciorapi verzi de lînă și-i zîmbia:

— Când o să te mai cumințeși odată ? Numai de nebunii îți arde. Apoi atârna receptorul și rămînea o clipă cu zîmbetul înflorit pe buze.

Simțea deodată un junghiu în spate. Se freca cu alifie galbenă și se ascundea sub plapumă.

E noapte. Ea stă cu ochii deschiși. Iși aduce aminte că el i se plînsese nu de mult de frigul din camera lui. Se gîndește cu ură la ticăloasele de gazde, care ar fi în stare să omoare un om pentru o așchie de lemn,—afurisite să fie ! Mult îți trebuie parcă să te 'mbolnăvești ! Și încă unui nesocotit ca dînsul ? E doar ca un copil...

Dacă ar ști măsura lui, i-ar trimite cîteva cămăși de lînă. Dar tot o s'o afle ea dela dînsul cu binișorul și o să i le trimită. Că el singur nu-și poartă de grije.

Apoi, după ce își pune dinții în păhăruțul de faianță, înainte de a adormi, cu ochii închiși, murmură ușor, cu buzele ofilite, ultima dorință a primei sale iubiri :

— Dormi în pace, iubitul meu, dormi ușor, liniștit, scumpul, micul meu prieten !...

In rominește de
Alexandru David.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NOSTALGIE

*Mă vreau cu mine însuși, de parte de voi toți,
De parte de oborul cu turme de iloți;
Mă vreau nomad pe câmpuri, dormind prin văgăuni,
Cu ochii duși spre cerul străvechilor minuni.*

*Mă 'năbuș în orașul cu trai de balamuc,
Cu strâmbătăși, ce atât 'instincte de haiduc;
Mă vreau întors în liniști de pustnice vegheri,
Pe creștet nins de tulgii smeritelor tăceri.*

*Mă 'năbuș în cetatea cu crime și orgii
Mă vreau uitat de lume, călugăr prin chilii;
In sunetul de toacă, pe mușchiul de sub fag,
S'adorm privind spre stele cu 'nșeninări de mag.*

Eugen Constant

Al Treilea...

...PE CĂRĂRUȘA DIN LIVADĂ, noaptea s'a tăvălit greoaie și neagră. O mireasmă grea de iarbă putredă de umezeală și de băligar ars vine din mijlocul livezii. Intunericul e dens și opac...

Poarta dinspre livadă s'a lovit subit de zăplaz. Din umbra stufărișurilor de cerneală s'a prăvălit, despiciind întunericul, statura trunchioasă a țaranului. A trecut pe poartă. De sub pălăria mare de paiu, care-i acoperă detot fața cînd intră în bătaia luminei, îi lucesc pe sfîrșite ochii, cu pleoape grele, de plumb. Ghetele lăfite, pline de noroiu cu pae, bocănesc mascat pe cărărușă. Se aud pașii negali tiriți, cum se apropie. În dreptul căpiței de fin statura lui cu grebla pe umăr a zugrăvit uriaș un T. Umbră de smoală, tăcută și plină de noapte... De sub nuc, neașteptat, o mogildeață neagră a sărjit pe dinsul. Omul a întins mina:

— Jos, Bălan!

Mogildeața și-a continuat tremolul coadei și-a zornăit strident lanțul cu care e legată și s'a întors deabușilea spre umbra nepătrunsă de sub copac... Țăranul și-a bocănit mai departe pașii tiriți, opintiți.

În fața casei s'a oprit. Privirile lui s'au întors mecanic spre căsoaia unde, prin ușa deschisă, o limbă de pară pilpiită dela focul de vreascuri din vatră își poartă vilvătaia pâlpiindă pe pereți, prin unghere, prin ușă, stirnind joc fugărit de umbre nebune... Acolo, o siluetă feminină o acoperă cînd și cînd... Omul și-a coborît grebla depe umăr:

— Bună seara, Maria!

Silueta feminină a tresărit subit și și-a înfipt mașinal privirile prin ușă în întunericul gros, de afară. Fața surprinsă, speriată, e luminată fugitiv și nestabil la vilvătaia focului... Mina care ține căușul tremură; căușul a căzut pe scoarța patului... A trecut din ușă, nu se mai vede. Dar i se aude vocea:

Tu ești, Sandule?

Omul e inexistent, cu privirile minjite de întuneric:

— Eu femeie!

Glasul din căsoae e anemic:

— Dar parcă eră să rămâi la Stuh!

Vezi, că am isprăvit păpușoiul mai de vreme...

Intunericul greu, a căzut între ei... Mai într'un tirziu un alt glas mai plin de putere a venit pină la om:

— Ți-i foame?

— Ba bine că nu!

Țăranul a bâjbiit prin întuneric un capăt de lemn; s'a lăsat pe dinsul oftind. Pleoapele-i cad grele de somn. Totuși și-a ridicat privirile spre dischizătura ușii, unde se conturează plăcut, șoldurile pline ale femeii. Au mângâiat o clipă trupul cald și proaspăt ca o azimă. Dar și le-a adus înapoi și le-a coborît oboșite la ghetetele pline de noroiu cu pae. A uitat de toate. A așipit.

La o vreme, femeia s'a arătat în ușă; ochii au luciri tăioase. Cînd au dat peste omul adormit, s'au descărcat:

— Dar ce ai adormit?

Omul s'a deșteptat și-și freacă pleoapele:

— Is obosit! Și mai am atitea...

Lucirile din ochii femeii sunt de ciine rău.

— Ce mai ai?

— Să mă duc... pe miriște! Mi-i calul acolo...

— Fața femeii s'a desfăcut, s'a luminat, a înflorit. Falș neertătoare.

— Va să zică, iar pleci!

— Ce vrei să fac?!

— Bine—bine! Mininci acum?

— Nu, c'o iau cu mine!

Ovalul oacheș al femeii a înflorit mai tare ca un curcubeu. E mai aproape de dinsul, caldă și lingușitor desmerdătoare, ca o pisică...

— Am făcut ce-ți place ție...

Omul a dat nepăsător din umeri. Ofensată, femeia și-a mușcat nervos buza. Pe urmă a dispărut în căsoae... Țăranul a așipit.

După un timp, femeia a coborît scările cu o traistă umflată. Omul s'a trezit. S'a ridicat, cum ai ridica un sac cu cartofi, a luat traista și-a plecat. Pașii se aud depărtîndu-se bocănit, tîriți. Intunericul putred al livezii l-a înghițit lacom... Femeia l-a însoțit cu luciri piezișe. Pe gură îi flutură un zîmbet drăcesc. Ascultă fără răsufare, bocănitul pașilor. Nu se mai aud... Noaptea a căzut grea... Femeii i-au lucit viu ochii. A tușit odată, de două ori, de trei ori... A intrat în casă cu noaptea 'n spate, O umbră spătoasă a sărit gârdișorul și iute s'a mistuit pe urma femeii.

V. Damaschin.

DECOR

Sunt sălcii în vârf plumbuite,
Plecate pe iazuri bătrâne
Pe smârcuri,
În care rămâne
Rugina apusului greu,
Sunt sălcii ce-și tremură frunza mereu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Chenare adânc mălurite
Și barca — sicriul iubirii de-atunci
Și apele limpezi — azi smârcuri coclite —
Și jale pustie în lunci.

Apusul căzut în ruină pe unde!
Nămolul cu nuferi — aduceri aminte —
Și umbrele 'n pripă țesute
Cutremură vechi jurăminte
Și sălcii în rugă pe apele mute.

I. D. Gârboveanu

I N S E M N Ă R I

Noul informații despre Eminescu.

Eminescu se menține mai departe în centrul interesului studiosilor. La toate contribuțiile pe cari le-am citat și comentat la timp, se mai adaugă acum două: o broșură a d-lui D. Murărașu cu „Mărturie în legătură cu originea lui M. Eminescu” (editura soc. „Prietenii istoriei literare”) și un nou articol al D-lui I. M. Rașcu în „Indreptar” No. 11 despre „Eminescu și Lamartine”.

Din polemica lui Eminescu cu zierele liberale, d-l D. Murărașu extrage și comentează pasagiile în care poetul își afirmă cu multă tărie originea-i pur românească și țărănească.

Trebuie să observăm însă că aceste citate, deși constituiesc fără îndoială un argument, nu-l reprezintă totuși pe cel mai hotărîtor întrucât în focul răspunsului polemic Eminescu poate să fi exagerat puritatea originii sale. În orice caz, ceea ce e absolut sigur e structura românească a personalității poetului și identificarea sa cu stratul social cel mai românesc și cu momentele cele mai pure ca rasă ale trecutului nostru. Chiar dacă istoricii literari vor găsi urme de sânge străin în ascendența lui Eminescu, opera lui rămâne o producție profund românească în manifestările-i cele mai caracteristice. Contribuția d-lui D. Murărașu e totuși interesantă prin faptul că redeschide o problemă veche și pledează o soluție care ne e scumpă, dar care încă nu s'a întemeiat definitiv.

Articolul d-lui I. M. Rașcu e mai prețios decât celelalte studii introductive ale d-sale asupra „Écourilor franceze în opera lui Eminescu” fiindcă se ocupă de răsune-tul lui Lamartine în Eminescu. Sunt apropieri de imagini, corespondențe de idei, o tonalitate sufletească înrudită, care demonstrează evidentă influență a poetului francez asupra celui român... D-l I. M. R. nu exagerează însă lucrurile și evită falsele interpretări observând că „Eminescu a asimilat cu înaltă conștiință artistică elementele disparate”. În felul acesta, Eminescu nu iese diminuat, ci numai mai de aproape explicat. D-l R. trebuiește elogiât pentru că a reușit să spulbere legenda exclusivei influențe germane în opera eminesciană.

D. Sanđu

„Revista istorică română“

Intr'o revistă care și-a făcut din cinstirea trecutului românesc un crez fundamental, semnalarea cu bucurie a unei noi publicații istorice e o plăcută datorie. Iar când noul sol e învesmântat în straie atât de strălucite și aduce vestea unui mai prețios spirit istoric, bucuria noastră e cu atât mai mare.

E vorba de „Revista istorică română“ care apare la București sub conducerea lui C. C. Giurescu, N. Cartoian, G. I. Brătianu, P. P. Panaitescu, anunțând într'un „Cuvânt înainte“ spiritul care va anima publicația. E vorba de cercetarea trecutului nostru dela primele așezări de viață omenească pe pământul acesta și până la cele mai recente evenimente. Apoi studiul se face în cadrul firesc al interdependențelor cu popoarele cu care am venit în contact privind toate manifestările vieții sociale, dela politică la artă și religie și observând faptul sociologic al derivării acestor domenii dintr'un tot organic. Metoda se anunță a fi strict obiectivă și antiromantică. Numai astfel, printr'o cunoaștere sinceră a stărilor de lucru, se vor putea elabora planuri de reformă ale prezentului și viitorului.

Intr'un cuvânt în tot acest program se adună concentric recolta de rezultate metodologice ale noului spirit istoric european. Istoria cu sociologia își dau mâna ca să descifreze realitățile și să desprindă linia de evoluție, pe care o va urma etica socială.

Acestea sunt intențiile minunate ale conducătorilor. Măsura în care ele se realizează în fapt, va fi urmărită cu mult interes de „Datina“.

D. Gerariu

I. Petrovici: Impresii din Italia.

Edit. Casei Școalelor

Deși apărută mai de mult, cartea de față devine abia acum obiectul atențiunei noastre admirative. Și poate e și mai bine așa. Impresiile călătoriilor nu pot fi împărțite cu tot dragul în cursul anului de muncă și continuă nervozitate. Călătoria e mai ales o recreație a spiritului neprielnică sbaterii cotidiane. Iată de ce e mai bine să citești o carte de călătorie în vacanțe, în dulcea lenevie a verii, cu sufletul liberat de cătușele obligațiilor sociale.

Mărturisim că n'am citit cartea d-lui I. Petrovici cu intenții de valorificare critică. Ne-am căutat cu tot dinadinsul starea de spirit cea mai emancipată de criterii de judecare literară și am voit să fim numai un cătător pornit pe aceleași drumuri pe urma autorului. Am purces dar cu d-l I. Petrovici în Italia, fericiți că aveam prilejul rar al unei călăuze prețioase prin ochiul ei ager și cultura-i rară. Și nu ne-am înșelat într'adevăr. Din Veneția și până'n Napoli și Verona, am văzut desfășurându-se peisagii cu farmec variat, lagune de vis lângă munți de poveste, râuri de legendă, lângă mări minunate și pe deasupra sufletului neîntrecut al locurilor italiene, suflul misterios al vremurilor de demult deșteptate la fiecare călcare de pas din amintirea unei coloane ruinate, a unui castel medieval sau unei inscripții romane. Italia antichității, Italia renașterii, prelungirea ei victorioasă, se apropie și se despart tot deodată în peisagiul sfânt și păgân totuș al acestui țări. Iar ochiul visător al autorului n'a lunecat numai pe straturi de vreme, ci a poposit cruțător și mirat pe noile așezări ale Italiei fasciste, distingând cu obiectivitate și bucurie contribuțiile contemporane ale geniului italian. Odată cu o hălăduire pe locuri minunate, cartea d-lui I. Petrovici e și o colindare pe cărăruia timpului și a istoriei. Nu ne-am dori într'o eventuală călătorie în Italia un îndrumător mai înformant, mai viu, mai poetic și totuș nu mai puțin observator ca d-l I. Petrovici.

Alături de „raitele“ sale prin țară, cartea de față se înscrează cu frumoase meșteșuguri în literatura noastră de călătorii.

Al. Dima.

Gr. Florescu : Castrul Roman dela Răcari-Dolj

„Muzeul regional al olteniei“ Craiova—1931.

Arheologia românească a ieșit de mult din faza „fumurilor arheologice din lulelele preistorice“, cum i-a plăcut marelui Odobescu să ironizeze cercetările lui Cezar Boliac. După Al. Odobescu și Gr. Tocilescu părinții arheologiei noastre, cercetările arheologice devin din ce în ce mai sistematice și mai producătoare de dovezi. Uriașa *Getică* a lui Vasile Pârvan—stabilește protoistoria Daciei în mileniul I a. chr.—prin săpăturile din câmpia munteană și cercetările getice din masivul Carpațic. Cercetările și descoperirile d-lui Drăghiceanu de la Biserica Domnească din Curtea de Argeș, acele ale d-lui Teodorescu la Sarmisegetuza, precum și preocupările d-lui O. Tafrali directorul muzeului arheologic din Iași, cele numismatice ale d-lui C. Moisil directorul Arhivelor statului, și-au consfințit loc de cinste în arheologia românească.

Recent d-l. Gr. Florescu—fost asistent al săpăturilor mult regretatului V. Pârvan la Histria, pasionat răscolitor al pământului ascunzător de dovezi istorice, a întreprins în 1929 și 1930 săpături arheologice asupra Castrului Roman de la Răcari—Dolj.

Castrul este situat în fața stației de cale ferată Răcari de pe linia Severin—Craiova. El a fost identificat mai întâi de A. T. Laurian (1846) cu vechiul *Amutrium*. Mai târziu Gr. Tocilescu — 1897 — păstrează identificarea lui Laurian. În 1913 V. Pârvan pe temeiul unor obiecte găsite la Răcari și a unor diplome militare, conchide că identificarea ar fi probabilă cu *Colonia Malvensis*. D-l Gr. Florescu printr'o judicioasă deducție întemeiată pe localizarea drumului Drobeta—Romula și distanțele stabilite de Tabula Peutingeriană, înlătură identificarea castrului dela Răcari cu *Amutrium*, și nici pentru ipoteza lui Pârvan, dovezile săpăturilor făcute până în prezent nu stabilesc aci *Colonia Malvensis*. Faptul sigur este că materialul găsit prezentând o mare valoare culturală stabilește aci existența unui centru urban de mare importanță. Monedele găsite stabilesc întemeierea castrului în prima jumătate a secolului II d. Chr. — cele mai vechi din timpul lui Traian și cele mai noi din timpul lui Gordian. Incinta, porțile, turnurile, colțurile precum și Pretorium ca și viaele, monumentele epigrafice și sculpturale ca și monedele, dovedesc un castru militar cu așezare civilă alături, — oraș — de cea mai mare importanță, care a fost devastat de barbari după împăratul Heliogabal, și că atât castrul cât și orașul n'au suferit de cât o singură dar cumplită devastare după care nu mai apare nici o urmă de viață în acest loc.

Pe lângă interesul general, așteptăm sfârșitul cercetărilor d-lui Florescu de la Răcari pentru caracterizarea deplină a civilizației regiunii respective, și cu interesul special ce-l prezintă pentru noi oltenii asemenea așezări de viață romană pe aceste locuri.

M. G.

S. Ghișa : Luptele Românilor cu Bolșevicii în Siberia 1918—1920.

„Cartea Românească“—București. 1931

Literaturii războiului nostru i se adaugă un nou capitol prin povestirile d-lui S. Ghișa. Nu atât un capitol de măiastră pană literară care să amplifice și să dramatizeze părți din epopeia războiului nostru, ci un capitol de o mai adâncă cunoaștere a puterii de jertfire, suferință și îndurare, a rasei noastre în războiul mondial.

Cartea ce ne prezintă autorul n'a avut și nu poate avea reclama operelor exotice de mare firaj ale cărților streine cu subiect de război, fiindcă autorul nu este *strein* și povestirile sale nu pornesc dela o ideologie personală, ca scrierea să devină suportul

unei credințe, cum se fabrică toată literatura cu tendințe pacifiste și internaționaliste, pornită după război în mai toate țările europene; și nici nu ne prezintă o lucrare pregătită în atitudini de paradă.

Povestirile sale ne înfățișează într'un stil modest și crud frământările și sbuciu-mul Rusiei țariste cu Rusia nouă Bolșevică din 1918—1920. Asistăm cum se macină și se dărâmă prestigiul autorității, al ierarhiei, al ordinii și al noțiunii de patrie. Cum vechea așezare se svârcolește să înfrângă nebunia Bolșevică, cum sângerează și pier eroic ori iau drumul pribegiei, sutele de mii de copii ai stepei: Cazacii lui Denikin, Colceac, Vranghel, Pețliura, ostașii de elită ai Rusiei Romanovilor. Cum desunirea, orgoliul și intriga răpun cele mai eroice încercări de stăvilire și inconștienta *himieră de mai bine* prăvălește totul în cale.

Situații tragice și mișești ca aceasta:

„...Și Colceac la 15 Ianuarie 1920 cu nenorocita lui soție, au fost predați bolșevicilor de către Cehii ospitalieri, în schimbul câtorva tone de cărbuni pentru locomotivele eșaloanelor cehoslovace. Acesta e adevărul și e bine să se știe”.¹⁾

Și grozăvii care întrec orice închipuire;

„Zilnic erau osândiți la moarte ofițeri, cari încă nici nu luaseră parte la lupte contra bolșevicilor ci zăceau răniți prin spitale, aduși depe frontul german. În cele mai multe cazuri erau uciși pe patul de suferință.

Spre poligonul de trageră zilnic erau escortați câteva zeci de ofițeri și femei și copii ai acestora. Se trăgea acum în figuri vii de unde nu mai era scăpare. Noroc pe cei care îmăcar erau împușcați. Jidanul Berman inventase toate sistemele închiziției spantole, dacă nu le și întrecuse.

Scoateri de ochi și tăeri de nasuri, urechi, limbi, erau la ordinea zilei. Se practica adeseori băgarea mânilor osânditului în apă clocotită și finite acolo 20—30 minute după care era tăiată pielea în jurul brațului și trasă depe mâinile însângerate; apoi făceau haz îmbrăcând aceste „mănuși de burju”...

Nesfârșit a fost numărul canoniștilor, a căror vină a fost că și-au iubit Patria mai presus de toate. Am văzut și eu un transport ce urcă dealul spre poligon. Erău numai ofițeri—generalii încărungiți în războaie, tineri stegari și elevi ai școalelor militare. Mergeau la moarte cântând un frumos marș național, în care erau apoteozați eroii războiului din 1812”.²⁾

La această tragedie ia parte însă pentru stăvilirea întinderii bolșevismului în Siberia—sub egida Franței—pe lângă o armată cehoslovacă, o divizie polonă, 3000 de Jugoslavi, și o legiune română, unitate formată din prizonierii de război ai armatelor Austro-Ungare din Rusia. Legiunea română este instruită și comandată de ofițeri voluntari—printre care se află însuși autorul—plecați din Moldova în vara anului 1918 după încheierea păcii din București; ca să lupte mai departe în numele României îngenuchiate.

Epopoia acestei legiuni, care demnă și hotărâtă luptă aproape doi ani în depărtata și friguroasa Siberie, rămâne în cele din urmă ariergarda menită să apere și să asigure toate evacuările depozitelor de materiale, ale resturilor armatelor aliate și ale populației înspăimântate care nu putea suporta regimul bolșevic.

Întoarcerea în țară a acestei legiuni în loc să fie sărbătorită, încearcă o amară decepție din partea autorităților. Faptele însă rămân să grăiască prin ele, nerecunoștința omenească nu le poate întuneca ori șterge.

M. G.

Despre „Viața literară”.

Mai apare încă, deși ar fi trebuit să moară de mult, revista ce se subintitulează „de informație, critică literară și artistică:” „Viața literară” După ce paginile ei i-au fost câțva timp însuflețite de condeele critice ale lui Pompiliu Constantinescu, Șerban

1) pag. 246
2) pag. 269-270

Cioculescu sau G. Călinescu, revista a intrat într-o agonie lentă și, ceea ce e mai grav, compromițătoare pentru trecutul ei, prin totala confuzie ce o stăpânește, lipsa de selecțiune a materialului literar și mai ales inexistența unui spirit critic pregătit și serios. Din aceste pricini, a devenit de o enervantă inutilitate și direct supărătoare prin prezența cu care judecă fără nici-o noimă, valorile literare ale vremii. Cât despre articolele cu subiecte ample, nu se poate spune decât un lucru: Sunt lipsite de orice seriozitate elementară. Iată de pildă pe d-l Tr. Mateescu scriind în n. 135 din Maiu c. despre „Literatura Oltenească” și despre „Publicistica românească”. Primul articol: o înșiruire de nume încadrată în câteva idei luate din S. Mehedinți și M. Dragomirescu, nu spune absolut nimic. Nici pe departe nu se urmărește definirea specificului oltean și ilustrarea lui în scriitorii olteni. Se citează astfel Traian Demetrescu, fără să se arate dacă între tonalitatea deprimantă a operei sale și energetismul oltean e vre-o legătură. Probabil autorul articolului va fi descoperit vre-o punte necunoscută nimănui, fiindcă — după câte știm — nici-un critic n'a avut încă viziunea vreunei apropieri între sufletul oltean și poetul craiovean. Cu o singură excepție: d-l D. Tomescu, a cărui explicare e extrem de ciudată. Traian Demetrescu ar fi, după d=sa, Oltean tocmai fiindcă opera=i e anti-olteană sau mai explicit, deprimarea lui Tr. D. e o contra pondere a optimismului viguros oltenesc din sufletul său. Ceea ce nu poate fi decât o explicație livrescă înșușită din F. Baldensperger care observă cum literaturile în loc să oglindească societățile, ne dau câte odată imaginea lor răsturnată. Dar înșfârșit, am fi curioși să vedem caracterul oltenesc al simbolistului Macedoneski, fiindcă elementele secundare citate de d-l Tr. Mateescu n'au nici-o însemnătate. Și așa mai departe. Articolul n'are nici-un cuprins original și nu e nici măcar un inventar conștiincios și obiectiv de nume ale scriitorilor olteni.

Cel de-al doilea articol „Publicistica română” al aceluiași critic improvizat e de asemeni lipsit de idei interesante, și dolda de afirmații necugetate. Așa se vorbește de „reprezentabilitate” românească la N. Herescu, N. Milcu, Zaharia Stancu, T. Ulmu, scriitori valoroși fără îndoială — despre unii din ei noi înșine am scris elogios — dar fără să aibă acea rezonanță amplă ce vine din adâncurile specifice ale neamului ca I. Pillat, Sadoveanu sau alții. Pe deasupra, — „criticul” — nu e nici măcar elementar informat. Așa, de pildă crede că „*Datina*” apare când dă Dumnezeu”, când de fapt revista apare regulat, trimestrial după cum a făgăduit și este astăzi singura revistă oltenească ce mai trăește nesprijinită de nimeni cu o dârzenie în care d-l Tr. Mateescu ar trebui să vadă acel spirit oltenesc pe care publicațiile craiovene n'au putut să-l evindențieze cu mai mult eroism.

Pentru revista sa, d-l I. Valerian ar trebui să-și caute un critic serios și independent de orice grupare literară, fie ea „Gândirea” chiar, (în treacăt fie zis, numai fericit n'a fost ajutorul gândirist dat „Vieții literare”) spre a servi într'adevăr idealului ce și-a impus de a fi „informativă și critică”.

Al. Dima

Primate la redacție:

CĂRȚI

D. V. Barnoschi :

Ion Petrovici :

Biculescu și Tassu :

A. Nanu :

I. U. Soricu :

I. Agârbiceanu :

Iosif Stoichiță :

Grigore Florescu :

Maior N. Cerbulescu :

C. Argintaru :

Achileon — Nudist — Palace

Titu Maiorescu 1840 — 1917

Cale greșită

Arahanghelul dela Turda

Ingerul a strigat — poezii

Maril cântăreți

Despre boalele molipsitoare

Castrul roman dela Răcarți—Dolj

Istoric — album al șc. militare de infanterie

Agonia Soarelui — versuri ed. II-a

CULT. ROMĂNEASCĂ—*București*

CASA ȘCOALELOR—*București*

CARTEA ROMĂNEASCĂ—*București*

ASTRA—*Sibiu*

ASTRA—*Sibiu*

ASTRA—*Sibiu*

ASTRA—*Sibiu*

MUZEUL REGIONAL—*Craiova*

PR. CAROL—*Sibiu*

ARDEALUL—*Cluj*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

TURNU-SEVERIN

STRADA DECEBAL

Reprezentanța Administrativă a revistei

D A T I N A

BUCUREȘTI VI. — STR. ROZELOR 9

Secretar de redacție: Al. Dima.

**Ești Dafină, stăpâna noastră bună,
Ne logodești cu brazda de pământ.
Ne înfrățești cu gloria străbună
Ne ești, iubito, leagăn și mormânt.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AȘEZĂMÂNTUL TIPOGRAFIC
„DAFINA”
TURNU-SEVERIN